

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
Кафедра екології, географії та природокористування

Пархоменко О.Г.

«ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ»

Методичні вказівки до проведення практичних та самостійних
робіт для студентів спеціальності
014 Середня освіта (Географія)

ЧЕРНІГІВ, 2025

Рекомендовано до друку кафедрою екології, географії та природокористування природничо-математичного факультету Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(протокол №2 від 16 вересня 2025 року)

Укладач:

Пархоменко Олександр Григорович – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри екології, географії та природокористування Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Рецензенти:

Філоненко Ю.М. – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії, туризму та спорту Навчально-наукового інституту природничо-математичних, медико-біологічних наук та інформаційних технологій Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Ковальська К.В. – кандидат історичних наук, доцент кафедри екології, географії і методики навчання, заступник завідувача кафедри з навчально-методичної роботи Університету Григорія Сковороди в Переяславі

П 18 Географія материків та океанів: методичні вказівки до проведення практичних та самостійних робіт для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Географія). Чернігів : НУЧК імені Т.Г. Шевченка. 51 с.

До змісту методичних вказівок входять завдання практичних робіт, контрольні запитання для самоперевірки засвоєного навчального матеріалу, перелік рекомендованої літератури, питання підсумкового контролю, додатки. Вказівки призначені для студентів денної форми навчання, спеціальності 014 Середня освіта (Географія) природничо-математичного факультету.

ПЕРЕДМОВА

«Географія материків та океанів» важливий освітній компонент професійної підготовки вчителів (ОК 20), спрямований на вивчення фізико-географічних процесів материків та океанів світу. Він формує комплексне уявлення про фізико-географічні особливості Південних материків (Антарктиди, Австралії, Африки та Південної Америки), Північних материків (Євразії та Північної Америки), їх географічної зональності, регіонального огляду та Світового океану. Ця дисципліна викладається студентам III курсу спеціальності 014 Середня освіта (Географія).

Мета навчальної дисципліни полягає у формуванні знань про закономірності просторової диференціації географічної оболонки та прояву її особливостей у межах окремих океанів, материків та фізико-географічних регіонів; визначенні місця окремого континенту у структурі взаємозв'язків між основними геосферами географічної оболонки; з'ясуванню природних закономірностей фізико-географічних країн у розрізі материків, острівних територій; ознайомленні з основними завданнями та історією становлення фізичної географії материків та океанів.

Очікувані результати навчання

У процесі вивчення дисципліни передбачається формування у студентів наступних **компетентностей**:

ЗК 1. Володіння науковим світоглядом, знання основних теорій, концепцій вчених, які формують наукову картину світу.

ЗК 2. Знання й розуміння предметної області та розуміння сутності професійної діяльності.

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, в тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

ФК 2. Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі, геосфер, материків і океанів, природних і суспільних територіальних комплексів світу і України.

ФК 3. Здатність використовувати поняття, концепції, парадигми, теорії географії для характеристики географічних явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, в межах України, локальному).

ФК 4. Здатність належно використовувати географічну термінологію, ефективно і вільно передавати біолого-географічні ідеї, принципи і теорії письмовими, усними та візуальними засобами.

ФК 7. Здатність до пошуку джерел географічної та біологічної інформації, її наукового опрацювання і використання, порівняння, аналізу і представлення на основі підходів та методів навчання географії, біології та основ здоров'я людини.

ФК 8. Здатність розуміти та пояснювати сутність географічних і біологічних процесів, особливості їх перебігу.

ФК 9. Здатність розуміти та пояснювати особливості фізико-географічних об'єктів у геосферах, взаємозв'язки у ландшафтах та біогеоценозах.

ФК 10. Здатність пояснювати закономірності територіальної організації суспільного виробництва, просторових процесів та форм організації життя людей у світі, його регіонах та країнах.

Навчальна дисципліна сприятиме досягненню таких **програмних результатів навчання:**

ПРН 1. Знає та розуміє основні концепції, парадигми, теорії та загальну структуру географії, біології та основ здоров'я людини, предмет їх дослідження, місце в системі наук.

ПРН 2. Знає географічну номенклатуру та біологічну термінологію.

ПРН 4. Знає особливості просторової диференціації географічної оболонки і географічного середовища на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях.

ПРН 5. Знає характер змін, які відбуваються у географічному середовищі під впливом природних і антропогенних чинників, формулює наслідки і детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства.

ПРН 6. Знає найважливіші аспекти функціонування компонентів літосфери, атмосфери, гідросфери, біосфери як складових географічної оболонки.

ПРН 12. Демонструє уміння охарактеризувати регіони, ландшафти і біогеоценози, пояснити їх особливості і взаємозв'язки, сформовані географічним положенням та іншими географічними та біологічними чинниками.

ПРН 28. Пояснює загальну структуру географічних наук на підставі взаємозв'язку основних учень про цілісну природничо-наукову картину світу, особливості природних об'єктів, процесів і явищ, взаємозв'язків у ландшафтах; закономірності просторових процесів організації життя людей у сферах географічної оболонки, територіальної організації суспільного виробництва.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- особливості природи материків і океанів та їх складових;
- історію географічних відкриттів, дослідження та освоєння материків та океанів фізико-географічне положення, розміри та характер берегової лінії всіх материків;
- фізико-географічні особливості материків та океанів;
- особливості рельєфу материків, зв'язок орографії з тектонічною структурою;
- закономірності розміщення корисних копалин на материках;
- закономірності розподілу опадів територією материків;
- особливості розподілу гідрографічної мережі та поверхневого стоку на материках;
- роль зональних чинників у формуванні і диференціації ґрунтового, рослинного покриву та тваринного світу материків, флористичне і фауністичне районування;
- основні принципи організації державного управління та місцевого самоврядування в різних країнах світу;

вміти:

- аналізувати фізико-географічне положення материків і океанів та його вплив на природні умови;
- встановлювати зв'язки між тектонічною будовою, рельєфом та розміщенням корисних копалин;
- пояснювати вплив кліматотвірних чинників на формування клімату;
- аналізувати закономірності розподілу поверхневого стоку та гідрографічної мережі;
- аналізувати і оцінювати особливості природи материків і Світового океану з метою поглибленого вивчення властивостей їх компонентів формулювати закономірності розвитку материків та океанів;
- здійснювати комплексний аналіз природи зональних і азональних структур материків, оцінювати ступінь антропогенної трансформації природи та стан її охорони;
- порівнювати природні умови різних материків і океанів;
- виявляти спільні та відмінні риси в природі материків;
- здійснювати комплексну характеристику природних зон;
- класифікувати природні комплекси за різними критеріями;
- прогнозувати зміни природних комплексів під впливом природних та антропогенних чинників;
- вільно орієнтуватися на загально-географічних картах та демонструвати на них елементи фізико-географічної номенклатури
- виконувати індивідуальні завдання з поглибленого вивчення компонентів природи материків та океанів.

ЗМІСТ

Практична робота 1. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНТАРКТИДИ	8
Практична робота 2. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА РАЙОНУВАННЯ АВСТРАЛІЇ І ОКЕАНІЇ	10
Практична робота 3. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АФРИКИ (Загальні відомості. Географічне положення. Історія відкриття. Тектоніка. Рельєф. Корисні копалини)	14
Практична робота 4. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АФРИКИ (Клімат. Внутрішні води. Ґрунтово-рослинний покрив. Природні зони)	18
Практична робота 5. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ (Загальні відомості. Географічне положення. Історія відкриття. Тектоніка. Рельєф. Корисні копалини)	21
Практична робота 6. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ (Клімат. Внутрішні води. Органічний світ. Фізико-географічне районування)	23
Практична робота 7. ОСОБЛИВОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА ПРИРОДИ ОКРЕМИХ ДЕРЖАВ ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ	26
Практична робота 8. ОСОБЛИВОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА ПРИРОДИ ОКРЕМИХ ДЕРЖАВ ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ	27
Практична робота 9. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ	29
Практична робота 10. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЄВРАЗІЇ (Загальні відомості. Географічне положення. Історія відкриття. Тектоніка. Рельєф. Корисні копалини)	33
Практична робота 11. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЄВРАЗІЇ (Внутрішні води. Ґрунтово-рослинний покрив. Органічний світ)	36

Практична робота 12.	ОСОБЛИВОСТІ ПРОСТОРОВОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ПРИРОДИ ЄВРАЗІЇ. ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНИХ ЗОН. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ.....	37
Практична робота 13.	ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТИХОГО ОКЕАНУ.....	39
Практична робота 14.	ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АТЛАНТИЧНОГО ОКЕАНУ.....	40
Практична робота 15.	ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНДІЙСЬКОГО ОКЕАНУ.....	42
Практична робота 16.	ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІВНІЧНО-ЛЬОДОВИТОГО ОКЕАНУ.....	45
	Система оцінювання результатів навчання.....	47
	Рекомендована література.....	48
	Питання підсумкового контролю.....	48
	Додатки.....	50

МАТЕРИКИ ПІВДЕННОЇ ПІВКУЛІ

ПРАКТИЧНА РОБОТА №1 ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНТАРКТИДИ

Хід роботи

Мета роботи: Ознайомитись з особливостями природних умов материка Антарктида, з результатами дослідження.

Обладнання: Контурні карти, довідковий атлас світу, енциклопедії, кольорові олівці.

Завдання 1.

Ознайомитися з історією відкриття та дослідження материка. Зверніть увагу на експедиції Дж. Кука, Ф. Беллінсгаузена і М. Лазарєва, Д. Росса, Р. Амундсена і Р. Скотта. Здійсніть характеристику їх подорожей за таким планом: місцезнаходження станцій, основні внутрішньоконтинентальні маршрути, цілі і методи досліджень, теоретичне й практичне значення досліджень. На контурну карту нанесіть межі Антарктиди, основні маршрути дослідників, місцезнаходження дослідних станцій та ділянки Антарктиди, на які претендують ряд країн.

Завдання 2.

Користуючись літературними джерелами та лекційним матеріалом охарактеризуйте географічне положення материка. Заповніть таблицю 1.

Таблиця 1

Фізико-географічне положення Антарктиди

Походження назви	
Площа	
Положення відносно екватора	
Положення відносно нульового меридіану	
Положення відносно тропіка	
Протяжність з півночі на південь і заходу на схід	
Крайні точки материка	
Географічні пояси, в межах яких лежить материк	
Положення відносно інших материків	
Океани та моря якими омивається, течії	Океани: Моря: Течії:
Характер берегової лінії	
Прилеглі острови	

Завдання 3.

Скласти характеристику основних особливостей природи Антарктиди. Зверніть увагу на розміри та конфігурацію. Перерахуйте основні наслідки високоширотного положення. На основі аналізу карт атласів встановіть: особливості тектонічної будови та її

взаємозв'язку із основними елементами підлідного рельєфу материка (рівнини, гірські системи, їх гіпсометричні особливості й простягання). Результати аналізу зведіть у таблицю 2.

Виявіть залежність потужності льодовиків від рельєфу материкової поверхні. Доцільно послідовно розглянути висоти поверхні рівнин (Берда, Західної, Східної, Шмідта) і потужності льоду в межах кожної з них. Потім визначити висоти кам'яної поверхні і простягання гір (Вернадського, Гамбурцева, Трансантарктичних) і потужність льоду над ними. На завершення сформулювати висновки про залежність потужності льодовиків від будови і висоти поверхні материка. Поясніть з якими особливостями рельєфу поверхні і суміжних ділянок морського дна пов'язано розповсюдження шельфових льодовиків? Підготуйте коротку доповідь про рослинний і тваринний світ Антарктиди, вкажіть типових, реліктових та ендемічних представників.

Таблиця 2

Характеристика складових Антарктиди

Платформа	Літосферна плита	Геологічний час утворення	Форми і назви рельєфу

Завдання 4.

Здійсніть коротку письмову характеристику природних зон материка, заповніть таблицю 3.

Таблиця 3

Географічні пояси та природні зони материка

Характерні риси географічної зональності						
Географічне положення	Природні зони	Кліматичні показники	Ґрунти	Рослинний світ	Тваринний світ	Господарська діяльність

Завдання 5.

Нанесіть на контурну карту наступні географічні об'єкти:

Моря і затоки: Амундсена, Беллінсгаузена, Ведделла, Дейвіса, Космонавтів, Росса, Співдружності, затока Прюдс.

Землі: Вікторії, Елсверта, Ендербі, Королеви Мод, Котса, Мері Берд, Олександра I, Палмера, Принцеси Єлизавети.

Острови: Аргентинські, (у тому числі й о.Геліндез, на якому знаходиться українська наукова станція "Академік Вернадський"), Баллені, Кергелен, Крозе, Петра I, Південна Джорджія, Південні Оркнейські, Південні Сандвічеві і Південні Шотландські.

Гори, плато: Елсверт (масив Вінсон, 5140 м), Трансантарктичні, вулкан Еребус (3794 м), плато: Короткевича, Полярне.

Льодовики: Росса, Ронне, Ламберта, Фільхнера.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Напишіть реферат на тему «Особливості природи Антарктиди». (вимоги до оформлення у Додатку 1).

Завдання 2. Встановіть залежність будови підлідного рельєфу від історії формування та тектонічної будови.

Завдання 3. З'ясуйте загальні риси гляціального рельєфу материка та його вплив на природу планети. Ознайомтеся з поширенням шельфових льодовиків.

Завдання 4. Складіть порівняльну фізико-географічну характеристику Західної та Східної Антарктиди.

Питання для контролю знань

1. Історія відкриття та основні етапи дослідження Антарктиди.
2. Основні особливості природи материка як наслідок її високоширотного положення. Тектонічна будова Антарктиди, її особливості.
3. Типи морфоструктур, представлені на материках.
4. Рельєф льодовикового щита Антарктиди.
5. Корисні копалини Антарктиди, запаси яких з них мають світове значення.
6. Вплив географічного положення, розмірів, рельєфу та конфігурації континенту, прибережних океанічних течій на клімат материка.
7. Умови утворення і характеристика льодовикового покриву Антарктиди.
8. Органічний світ та охорона природи материка.
9. Міжнародний договір про Антарктиду та його значення у збереженні унікальної природи материка.
10. Фізико-географічне районування Антарктиди.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №2 ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА РАЙОНУВАННЯ АВСТРАЛІЇ І ОКЕАНІЇ

Хід роботи

Мета роботи: Ознайомитись з географічним положенням, історією відкриття, геологічною й тектонічною будовою, рельєфом та корисними копалинами, з кліматичними особливостями, внутрішніми водами, ґрунтово-рослинним покривом та природними комплексами Австралії та Океанії. Ознайомитись з фізико-географічним районуванням Австралії та Океанії, виявити характерні риси (спільні і відмінні) для окремих районів континенту та окремих районів: Меланезії, Полінезії, Мікронезії. Обґрунтувати схему фізико-географічного районування Австралії.

Обладнання: Контурні карти, довідковий атлас світу, фізична карта Австралії, енциклопедії, кольорові олівці.

Завдання 1.

Розкрити особливості просторового положення материка, залежність від історії формування і тектонічної будови материка, а також залежність морфоскульптури від геологічної основи. На основі аналізу тематичних карт географічного атласу письмово

охарактеризуйте географічне положення Австралії. Встановіть, які риси природи ним визначаються. Проаналізуйте тектонічну карту Австралії з атласу і виділіть типи геотектур та властиві їм морфоструктури, а також відповідні їм типи морфоскульптур. Здійсніть характеристику основних етапів формування Австралії.

Нанесіть на контурну карту Австралії та Океанії літосферні плити (Індо-Австралійська, Фіджійська, Каролінська), типи геотектур та морфоструктур в межах Австралійської платформи (рівнини давньої платформи, Західне плато, Центральна рівнина), геосинклінальні області.

Завдання 2.

Нанесіть на контурну карту моря, протоки, затоки, річки, озера, острови, півострови, миси, течії, елементи рельєфа та корисні копалини материка. Червоним кольором позначте райони поширення коралових утворень.

Миси: Байрон, Йорк, Натураліста, Південний, Південно-Східний, Північно-Західний, Стіп-Пойнт.

Моря: Арафурське, Коралове, Тасманове, Тиморське.

Протоки: Бассова, Торресова.

Затоки: Велика Австралійська, Географі, Карпентарія, Спенсер.

Півострови: Арнем-Ленд, Ейр, Кейп-Йорк.

Острови: Великий Бар'єрний риф, Кенгуру, Кінг, Мелвіл, Тасманія.

Гори, вершини: Великий Вододільний хребет (Костюшко, 2228 м), Макдонел, Австралійські Альпи, Масгрейв, Маоке, Хребет Раунумара.

Пустелі: Велика Піщана, Гібсона, Велика пустеля Вікторія, Сімпсон.

Річки: Вікторія, Дарлінг, Мітчелл, Муррей, Фіцрой.

Озера: Амадіус, Барлі, Герднер, Ейр, Карнегі, Кері, Маккай, Торренс, Фром.

Завдання 3.

Визначити фактори і процеси формування клімату Австралії. Зробити аналіз схеми кліматичного районування та здійснити її обґрунтування. За картами атласу визначити хід січневих та липневих ізотерм і визначити найжаркіші райони. Проаналізувати особливості циркуляції атмосфери (повітряних мас і вітрів пануючих у кожному кліматичному поясі) за сезонами року, зміни температур і зволоження у січні і липні, співвідношення опадів та випаровуваності. При розкритті питання про вплив азоніальних чинників на клімат Австралії необхідно звернути увагу на географічне положення, розмір і конфігурацію материка, орографію і зазначити як вони впливають на особливості клімату, зокрема на циркуляцію атмосфери, температурний режим і розподіл опадів. Звернути увагу на переважання над материком високого тиску і високих температур, пасатної циркуляції. Скласти письмову характеристику типам клімату. Пояснити причини їх формування. Довести, що Австралія – найсухіший материк Землі.

Завдання 4.

Визначити чинники та особливості формування гідрографічної мережі Австралії. Виділіть основні басейни підземних вод. Встановіть, до яких тектонічних структур вони приурочені. Здійсніть характеристику річкових басейнів Австралії, заповнивши колонки таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристика річкових басейнів Австралії

Басейн річки	Географічне положення	Типи клімату	Максимальне підняття рівня води	Типи живлення	Мінімальний рівень води і причини	Господарське використання

Завдання 5.

Користуючись лекційним матеріалом та літературними джерелами здійсніть коротку характеристику ґрунтового покриву Австралії, заповніть таблицю 2.

Таблиця 2

Ґрунтовий покрив Австралії

Тип ґрунту	Характерні особливості, умови формування	Район поширення

Завдання 6.

Підготуйте коротку доповідь про органічний світ Австралії та Океанії, вкажіть типових, реліктових та ендемічних представників. Письмово здійсніть характеристику біоти по природним смугам (заповніть таблицю 3). Зверніть увагу на унікальність органічного світу Австралії та поясніть цей факт.

Таблиця 3

Характеристика біоти Австралії

Природні смуги (зони)	Основні типи ґрунтів	Типи рослинних формацій і характерні види рослин	Характерні види тварин	Ендемічні види рослин і тварин

Завдання 7.

Порівняйте дві фізико-географічні країни, вкажіть спільні та відмінні риси, поясніть чим вони зумовлені.

Завдання 8.

Пояснити особливості природних областей Австралії. Здійснити письмову характеристику природи: Північної Австралії, Південно-Східної Австралії і Тасманії, Центральної рівнини, Західної і Південно-Західної Австралії. Порівняльну характеристику регіонів Австралії здійсніть за планом: риси схожості і відмінності в географічному положенні; морфоструктурні відмінності і пов'язані з ними типи рельєфу; вплив зональних і а зональних чинників на

формування кліматів цих регіонів, спільні та відмінні особливості кліматів; відмінності в ґрунтово-рослинному покриві.

Завдання 9.

Використовуючи карти атласу та літературні джерела дайте комплексну фізико-географічну характеристику окремим регіонам Океанії за наступним планом:

1. ГП, походження назви, шляхи заселення.
2. Геологічна, геотектонічна будова, рельєф
3. Клімат: типи, пануючі повітряні маси та вітри, гіротермічний режим.
4. Внутрішні води
5. Ґрунтовий покрив.
6. Рослинні угруповання, типові представники, реліктові та ендемічні види.
7. Тваринний світ, типові представники, реліктові та ендемічні види.
8. Антропогенні зміни ландшафтів.
9. Природні ресурси.

Завдання 10.

Позначте на контурній карті Океанії наступні острови та архіпелаги:

Полінезія: Тонга, Гавайські острови, Лайн, Нова Зеландія, Кука, Пасхи, Маркізькі острови, Острови Товариства, Туамоту, Ніуе, Кермадек, Таїті.

Мікронезія: Маріанські (Гуам), Каролінські, Гілберта, Маршалові, Тувалу, Науру, Кірибаті.

Меланезія: Нова Гвінея, Нова Каледонія, Соломонові, Вануату, Фіджі, Архіпелаг Бісмарка, Соломонові, Санта-Крус.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Проаналізувати геологічні, тектонічні карти материка та методом їх співставлення з фізичною картою визначити роль структурної будови у формуванні сучасного рельєфу та розміщенні корисних копалин. Позначити на контурній карті елементи рельєфу.

Завдання 2. Встановити характер впливу на клімат материка географічного положення, макрорельєфу, центрів дії атмосфери, атмосферної циркуляції, океанічних течій, підстилаючої поверхні.

Завдання 3. Проаналізувати вплив геологічної історії, структурної будови, рельєфу, клімату, антропогенного впливу на формування поверхневого стоку материка.

Завдання 4. На контурній карті позначити географічні пояси і зони Австралії, ареали окремих представників флори континенту.

Питання для контролю знань

1. Особливість географічного положення та берегової лінії Австралії. Відкриття та дослідження внутрішніх районів материка.
2. Основні етапи формування природи.
3. Тектонічна будова та геологічні особливості.
4. Рельєф та корисні копалини, їх зв'язок з геологічною будовою.

5. Основні кліматоутворюючі фактори материка і їх характеристика.
6. Вплив океанів на клімат Австралії.
7. Кліматичні пояси та характеристика основних типів клімату в їх межах.
8. Розподіл поверхневих вод. Типи живлення та гідрологічний режим річок.
9. Основні басейни підземних вод та райони їх поширення.
10. Своєрідність органічного світу Австралії як результат тривалої ізоляції.
11. Основні типи ґрунтів.
12. Типи рослинності, їх поширення у зв'язку з особливостями клімату.
13. Ендемічні для Австралії тварини та рослини, ареали їх поширення та характеристика.
14. Природні зони Австралії.
15. Особливості формування природних зон: вологих тропічних лісів, перемінно-вологих лісів, саван і рідколісь, жорстколистих вічнозелених лісів і чагарників, напівпустель і пустель.
16. Особливості просторової диференціації природи.
17. Схема фізико-географічного районування материка.
18. Охорона природи в Австралії. Найбільші національні парки.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №3

ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АФРИКИ.

Загальні відомості. Географічне положення. Історія відкриття. Тектоніка. Рельєф. Корисні копалини.

Хід роботи

Мета роботи: Виявити особливості берегової лінії, вивчити історію дослідження материка, ознайомитися з основними етапами вивчення природи Африки відомими дослідниками та їх експедиціями. Встановити особливості тектонічної будови та зв'язок рельєфу з тектонікою, визначити основні особливості типів геотектур, морфоструктур та морфоскульптур, райони їх поширення.

Обладнання: Контурні карти, довідковий атлас світу, фізична карта Африки, енциклопедії, кольорові олівці.

Завдання 1.

Розкрити особливості дослідження материка. Покажіть на контурній карті Африки маршрути першопроходьців і дослідників різних часів з огляду на встановлення ними обрисів материка (фінікійці, індонезійці, Трістан, Діаш, Васко да Гама) і дослідження внутрішніх районів (експедиції Лівінгстона, Барта, Спіка, Стенлі, Юнкера, Ковалевського тощо). Письмово охарактеризуйте основні типи берегів Африки у порівнянні із берегами Австралії та Антарктиди.

Завдання 2.

Користуючись літературними джерелами та лекційним матеріалом охарактеризуйте географічне положення материка. Заповніть таблицю. На основі аналізу тематичних карт атласу письмово охарактеризуйте географічне положення Африки (таблиця 1). Встановіть, які риси природи ним визначаються. Нанесіть на контурну карту Африки моря, протоки, затоки, острови, півострови, миси, течії.

Миси: Альмаді, Гвардафуй, Голковий, Доброї Надії, Рас-Енгела, Рас-Хафун.

Півострови: Сомалі

Острови: Азорські, Амірантські, Вознесіння, Занзібар, Зеленого Мису, Канарські, Коморські, Мадагаскар, Мадейра, Маскаренські (Маврикій, Реюньйон), Принсіпі, Сан-Томе, Сейшельські, Святої Олени, Сокотра, Трістан-да-Кунья.

Моря і затоки: Аденська, Бенін, Гвінейська, Середземне, Червоне.

Протоки: Баб-ель-Мандебська, Гібралтарська, Мозамбіцька, Туніська, Суецький канал.

Течії: Бенгальська, Гвінейська, Голкового мису, Канарська, Мадагаскарська, Мозамбіцька, Сомалійська.

Таблиця 1

Фізико-географічне положення Африки

Походження назви	
Площа	
Положення відносно екватора	
Положення відносно нульового меридіану	
Протяжність з півночі на південь і заходу на схід	
Крайні точки материка	
Географічні пояси, в межах яких лежить материк	
Положення відносно інших материків	
Океани та моря якими омивається, течії	
Характер берегової лінії	
Прилеглі острови	

Завдання 3.

Здійсніть характеристику історії формування материка. Складіть геохронологічну таблицю 2, в якій покажіть основні етапи формування природи Африки.

Таблиця 2

Історія формування материка Африка

Етап розвитку	Особливості формування материка
Kz	
Mz	
Pz	
PR	
AR	

Завдання 4.

Проаналізуйте тектонічну карту Африки атласу і виділіть типи геотектур та властиві їм найпоширеніші морфоструктури, які нанесіть на контурну карту Африки, позначивши вказані вершини гірських країн та вулкани. Виявити відповідні типи морфоскульптур, закономірності територіального їх розміщення та причини, що їх визначають. Позначити на контурній карті Африки пустелі (Сахара, Лівійська, Нубійська, Калахарі, Наміб).

<i>Найвищі вершини</i>	<i>Гірська країна</i>	<i>Висота над рівнем моря</i>
Кенія	Кенія	5190
Маргеріта	Рувензорі	5109
Рас-Дашен	Ефіопське нагір'я	4 623
Тубкаль	Високий Атлас	4165
Табана-Нтленьяна	Драконові гори	3482
Емі-Кусі	нагір'я Тібесті	3415
<i>Вулкани</i>	<i>Гірська країна</i>	<i>Висота над рівнем моря</i>
Кіліманджаро		5 895
Меру		4 567
Карісімбі	Гори Вірунга	4 507
Камерун		4 070

Завдання 5.

Встановити регіональні особливості розміщення мінеральних ресурсів та їх зв'язок з геологічною будовою. Виділіть основні мінерально-ресурсні області Африки: *Північної Африки* (Марокко, Алжир, Лівія, Туніс, Єгипет): фосфорити, нафта, газ, марганцеві та залізні руди; *Східної Африки* (Судан, Ефіопія, Сомалі, Кенія, Уганда, Танзанія, Мозамбік, Мадагаскар): золото, алмази, титан, мідь, залізні та марганцеві руди, азбест, кам'яне вугілля; *Центральної Африки* (Заір, Конго, Замбія, Руанда): мідь, кобальт, уран, алмази, марганцеві руди, нафта, боксити; *Західної Африки* (Ангола, Намібія, країни на узбережжі Гвінейської затоки): залізна і марганцеві руди, алмази, золото, боксити.

Здійсніть оцінку поширення основних груп корисних копалин в залежності від зв'язків з тектонічними структурами. Результати оцінки зведіть у таблицю 3.

Таблиця 3

Закономірності поширення корисних копалин Африки

<i>Корисні копалини</i>	<i>Район поширення</i>	<i>Тектонічні структури</i>	<i>Держава</i>

Скласти порівняльну характеристику для Північної і Південної Африки. Результати подати у формі таблиці 4.

Порівняльна характеристика різних частин Африки

Назва регіону	Тектонічні структури	Корінні породи	Четвертинні відклади	Корисні копалини

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Здійснити порівняльний аналіз географічного положення: о. Мадагаскар та о. Мадейра; Канарських та Коморських островів.

Завдання 2. Ознайомитися з тектонічною картою Африки та засвоїти головні тектонічні структури материка. Позначити на контурній карті структури Африканської платформи, геосинклінальні пояси, області, системи. Виділити типи морфоструктур та морфоскульптур Африки.

Питання для контролю знань

1. У чому полягає відмінність між поняттями «материк», «континент», «частина світу»?
2. Які причини спонукали початок Великих географічних відкриттів?
3. Історія дослідження Африки.
4. Які характерні особливості розвитку континенту мали місце в AR, PR, Pz, Mz, Kz? Як розвивалися окремі області материка?
5. Як впливає на природу Африки сусідство з іншими материками і прибережні течії?
6. Особливості берегової лінії материка.
7. Які риси природи є наслідком географічного положення Африки?
8. Течії біля Африки та їх вплив на природу.
9. Вплив епох горотворення на формування природи Африки.
10. Що лежить в основі тектонічної будови Африки? Яке співвідношення між рівнинним і гірським рельєфом? Чим воно обумовлене?
11. Основні риси рельєфу та його зв'язок з тектонікою материка.
12. Які типи морфоструктур представлені в тектонічній будові Африки? Що означає поняття «висока Африка»?
13. Дайте характеристику гірським областям Африки. Якими типами вони представлені? Наведіть приклади.
14. Як умови природні умови метрика впливають на поширення різних типів морфоскульптури? Які типи морфоскульптур найбільш поширені і чому?
15. Зв'язок родовищ корисних копалин з рельєфом та геологічною будовою.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №4
ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АФРИКИ.
Клімат. Внутрішні води. Ґрунтово-рослинний покрив.
Природні зони.

Хід роботи

Мета роботи: Виявити особливості клімату, встановити закономірності розподілу поверхневих вод Африки у зв'язку з кліматом та рельєфом, здійснити оцінку гідроресурсів материка, дослідити закономірності географічної зональності, познайомитися з основними типами ґрунтів, флори і фауни, скласти характеристику природних зон, встановити ландшафтні відмінності і чинники, які їх зумовили.

Обладнання: Контурні карти, довідковий атлас світу, фізична карта Африки, енциклопедії, кольорові олівці.

Завдання 1.

Визначити фактори і процеси формування клімату Африки. Користуючись картами атласу складіть кліматичну характеристику окремих територій Африки (Атлаських гір, Сахари, Ефіопського нагір'я, плато Сомалі, низовини Конго, Східноафриканського плоскогір'я, пустелі Наміб, Калахарі, Капських гір). Результати занести до таблиці 1.

Таблиця 1

Кліматичні відміни окремих територій Африки

<i>Середня температура січня</i>	<i>Середня температура липня</i>	<i>Переважаючі вітри</i>	<i>Річна кількість опадів</i>	<i>Тип клімату</i>

На контурну карту нанесіть: пануючі вітри в січні та липні в кожному з кліматичних поясів (стрілками синього та червоного кольору); центри баричної дії атмосфери, які впливають на клімат Африки; райони з найбільшою кількістю опадів. Дайте письмову відповідь на запитання: Чому у пустелі Наміб випадає мало опадів? Яка особливість формування берегових пустель?

Завдання 2.

Встановити особливості внутрішніх вод Африки та чинники, що їх зумовляють. Пояснити відсутність поверхневих вод в окремих районах. Визначити, з якими факторами пов'язаний надзвичайно нерівномірний розподіл річкової сітки. Виписати області значного поширення озер різного генезису. Накреслити стовпчикові діаграми довжин 5 найбільших річок материка. Виписати для кожного кліматичного поясу домінуючі типи водного режиму річок.

Здійснити порівняльну характеристику річкам Ніл і Нігер, Конго і Замбезі за таким планом: особливості географічного положення басейнів річок; рельєф і клімат басейнів річок, що порівнюються; джерела живлення та гідрологічний режим річок; господарське використання; висновки.

Завдання 3.

Користуючись лекційним матеріалом та літературними джерелами здійсніть коротку характеристику ґрунтового покриву Африки, заповніть таблицю 3.

Таблиця 2

Ґрунтовий покрив Африки

<i>Тип ґрунту</i>	<i>Характерні особливості, умови формування</i>	<i>Район поширення</i>

Завдання 4.

Нанесіть на контурну карту Африки:

Річки: Вольта, Гамбія, Джуубба, Замбезі, Конго, Лімпопо, Нігер, Ніл, Окаванго, Сенегал, Оранжева

Озера: Алберт, Ассаль, Вікторія, Ківу, Мверу, Ньяса, Рудольф, Тана, Танганьїка, Чад

Пустелі: Наміб, Сахара (Аравійська, Великий Західний Ерг, Великий Східний Ерг, Лівійська, Нубійська).

Завдання 5.

На основі аналізу тематичних карт здійсніть характеристику природної смуги Африки за планом: просторове положення в межах поясу, особливості рельєфу, основні типи морфоструктур та морфоскульптур, тип клімату, річна кількість опадів, переважаючий тип водного режиму, пануючі широтні типи ґрунтів, основні типи рослинності, характерні представники фауни.

Складіть порівняльну характеристику Сахари і Наміб. Результати виявлених особливостей (на основі проаналізованих картографічних матеріалів та посібників) занесіть у відповідні колонки таблиці 3.

Таблиця 3

Гідротермічні показники природних смуг Африки

<i>Природна зона</i>	<i>Тип клімату</i>	<i>Кількість опадів, середні температури січня і липня</i>	<i>Типи ґрунтів</i>	<i>Типові та ендемічні рослини</i>	<i>Типові та ендемічні тварини</i>

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Виділити райони Африки, клімат яких формується під впливом пасатної та екваторіально-мусонної циркуляції.

Накреслити півометричний профіль Африки вздовж 20° східної довготи (розподіл річної кількості атмосферних опадів).

Вказівки: З цією метою на осі абсцис відкласти у масштабі відстань між крайніми точками материка по 20° сх.д. На осі ординат побудувати шкалу річної кількості опадів у міліметрах. Для більшої точності профілю використати відповідну кольорову гаму, прийняту для позначення річної кількості опадів на кліматичних картах. На профілі позначити чорними вертикальними лініями кордони циркуляційних поясів. Виявити закономірності зміни кількості опадів в Африці у

меридіональному напрямку та пояснити зв'язок між кількістю атмосферних опадів та циркуляцією повітряних мас.

Завдання 3. Встановити місце Африки у схемах флористичного, фауністичного, біотичного районування суходолу.

Питання для контролю знань

1. Чинники формування клімату материка.
2. Як впливає на клімат географічне положення, розміри, рельєф та конфігурація континента, прибережні океанічні течії?
3. Циркуляція атмосфери над материком. Постійно діючі вітри та їх вплив на природу.
4. Розкрийте особливості розподілу опадів по материком. Чим вони зумовлені?
5. Закономірності розподілу річок по території Африки. Де на материком густота річкової мережі найбільша і чому?
6. Як залежить річний стік від кліматичних умов, рельєфу, літології підстилаючих порід?
7. До яких басейнів належать внутрішні води Африки? Які причини такого розподілу?
8. Які чинники визначають такі особливості річок як *характер течії, водність, живлення, наявність порогів, водоспадів, водний режим?*
9. Охарактеризуйте озера континенту, вкажіть їх гідрологічний режим, походження, райони поширення.
10. Які чинники й фактори впливають і як саме на формування ґрунтового покриву?
11. Чому ґрунти гілей такі не родючі?
12. Особливості формування органічного світу Африки.
13. Як рослини і тварини пристосувалися до життя в гілеях і пустелях?
14. Екологічні проблеми Африки: причини виникнення, актуальність, шляхи подолання.
15. Які причини збільшення площі Сахари і які наслідки цього явища?
16. Чинники, які зумовлюють географічну зональність материка.
17. Характеристика природних зон Африки.
18. Відмінності географічної зональності Африки на північ і на південь від екватору. Чим пояснюється виключно багатий видовий склад фауни в саванах материка?

ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ.

Загальні відомості. Географічне положення. Історія відкриття. Тектоніка. Рельєф. Корисні копалини.

Хід роботи

Мета роботи: Ознайомитись з географічним положенням, історією відкриття, особливостями берегової лінії, геологічною й тектонічною будовою, рельєфом та корисними копалинами Південної Америки.

Обладнання: Контурні карти, довідковий атлас світу, фізична карта Південної Америки, енциклопедії, кольорові олівці.

Завдання 1.

Розкрити особливості дослідження та просторового положення материка. На основі конспекту лекцій та тематичних карт географічного атласу письмово охарактеризуйте географічне положення Південної Америки. Встановіть, які риси природи ним визначаються. Визначте характерні типи берегів материка. Нанесіть на контурну карту крайні точки, затоки, протоки, півострови та острови біля берегів материка. Покажіть на карті маршрути дослідників різних часів і письмово охарактеризуйте вклад дослідників у вивчення природи Південної Америки, виділивши основні етапи та визначивши основні результати.

Завдання 2.

1) Коротко охарактеризуйте історію формування, заповніть таблицю 1.

2) Виділіть спільні та відмінні риси у розвитку Африки, Австралії, Антарктиди й Південної Америки. Оформіть виявлені риси у вигляді таблиці.

Таблиця 1

Формування Південної Америки

<i>Етап розвитку</i>	<i>Загальні особливості материка</i>
Kz (Q, N, P)	
Mz (K, J, T)	
Pz (P, C, D, S, O, E)	
PR	
AR	

Завдання 3.

Визначити залежність морфоструктур від історії формування і тектонічної будови материка, а також залежність морфоскульптури від геологічної основи. Проаналізуйте геологічну і тектонічну карти Південної Америки в геохронологічній послідовності розвитку материка. Встановіть значення будови надр для формування сучасного рельєфу шляхом виділивши щити та синеклізи фундаменту, крайові прогини, райони поширення докембрійських, палеозойських, мезозойських та альпійських структур. Нанесіть на контурну карту основні елементи рельєфу Південної Америки.

Завдання 4.

Встановити регіональні особливості розміщення мінеральних ресурсів та їх зв'язок з геологічною будовою. Визначте за картографічними джерелами основні родовища корисних копалин та нанесіть їх на контурну карту власноруч. Вказати закономірності їх поширення (зв'язки з тектонічними структурами, морфоструктурами, державами). Скласти таблицю 2.

Таблиця 2

Особливості поширення корисних копалин

<i>Корисні копалини</i>	<i>Район поширення</i>	<i>Тектонічні структури</i>	<i>Держава</i>

Перелік назв для запам'ятовування і нанесення на контурну карту:

Миси: Гальїнас, Горн, Кабу-Бранку, Паріньяс, Флоурд.

Протоки: Дрейка, Магелланова.

Затоки: Баїя-Бланка, Баїя-Гранде, Венесуельська, Ла-Плата, Панамська, Пеньяс, Сан-Матіас, Сан-Хорхе.

Півострова: Вальдес, Гуахіра, Тайтао.

Острови: Веллінгтон, Вогняна Земля, Галапагос, Горн, Маражо, Маргаріта, Тобаго, Трінідад, Фолклендські (Мальвінські), Хуан-Фернандес, Чонос.

Орографія: гори Анди (г. Аконкагуа – 6960 м), вулкани Котопахі та Чімборасо, Бразильське плоскогір'я, Гвіанське плоскогір'я, гори Сьєррас-де-Кордова.

Рівнини й низовини: Амазонська низовина (Сельвас), Гвіанська низовина, рівнина Гран-Чако, Ла-Платська рівнина, рівнина Маморе, Орінокська низовина (Льянос), Пампа, рівнина Пантанал, плато Патагонія. Рівнини Гран-Чако, Маморе, Пантанал часто розглядаються разом під назвою Внутрішні тропічні рівнини.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Обчислити протяжність з півночі на південь, із заходу на схід у градусах та кілометрах. Встановити природні межі з найближчими материками.

Завдання 2. Позначити родовища корисних копалин Південної Америки: рудних (залізні, мідні, марганцеві, алюмінієві, уранові, золото, платина), нерудних (сірка, алмази, селітра) та горючих (нафта, газ, вугілля). Підписати назви головних родовищ.

Питання для контролю знань

1. Особливості берегової лінії Південної Америки.
2. Історія відкриття та дослідження материка.
3. Основні етапи формування природи.
4. Тектонічна будова Південної Америки, її особливості.
5. Рельєф та корисні копалини, їх зв'язок з тектонічною будовою.

ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ.

Клімат. Внутрішні води. Ґрунтово-рослинний покрив.

Органічний світ. Фізико-географічне районування.

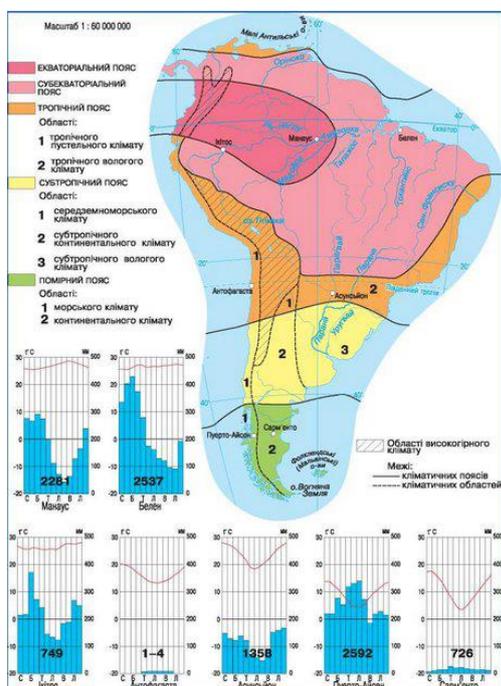
Хід роботи

Мета роботи: Ознайомитись з кліматичними особливостями, внутрішніми водами, ґрунтово-рослинним покривом, фізико-географічним районуванням Південної Америки.

Обладнання: Контурні карти, довідковий атлас світу, фізична карта Південної Америки, кольорові олівці.

Завдання 1.

Визначити фактори і процеси формування клімату Південної Америки. Проаналізуйте схему кліматичного районування материка та поясніть її (рис. 1).

Нанесіть на контурну карту основні напрямки вітрів (в січні – синіми стрілками, в липні – червоними). Необхідно виділити вплив гір на циркуляцію повітряних мас і циклонічну діяльність в залежності від сезонів року, на положення меж кліматичних областей і поясів, розподіл тепла і опадів. Відзначте відмінності кліматів субтропічного поясу Південної Америки і Австралії і вкажіть, який вплив на них мають гори. Письмово поясніть чим клімат тихоокеанського узбережжя тропічного поясу відрізняється від інших районів материка? Як утворилася пустеля Атакама?

Рис. 1. Кліматичні області Південної Америки

Завдання 2. Визначити особливості формування внутрішніх вод Південної Америки. Характеристику внутрішніх вод потрібно подати за таким планом: закономірності розподілу річкової сітки та найбільші водозбірні басейни, вплив циркуляції атмосфери і рельєфу на річну кількість опадів та їх розподіл за сезонами року, поверхневий стік та його розподіл у зв'язку з умовами зволоження та рельєфу, гідрологічні режими річок, найбільші річки материка та особливості їх гідрологічного режиму (Оріноко, Амазонки, Парани, Уругвай). Письмово поясніть у чому унікальність і неповторність Амазонки? Чому невеликі струмки пустелі Атакама течуть лише вночі? Як утворились найбільші озера материка? Де знаходиться найбільший водоспад світу, коли і ким він був відкритий?

Нанесіть на контурну карту Південної Америки такі об'єкти:

Річки: Амазонка, Магдалена, Оріноко, Парагвай, Парана, Ріо-Колорадо, Уругвай, Чубут.

Озера: Лаго-Архентіно, Маракайбо, Патус, Поопо, Тітікака.

Течії: Бразильська, Гвіанська, Міжпасатна (Ель-Нін'йо), Перуанська, Фолклендська.

Завдання 3. Розкрити фактори і своєрідність формування органічного світу Південної Америки. Письмово проаналізувати карти ґрунтів і рослинності. Результати звести до таблиці.

Таблиця 1

Характеристика біокомпонентів природних смуг

<i>Природна зона</i>	<i>Типи ґрунтів</i>	<i>Найпоширеніші рослини</i>	<i>Тварини, ареал поширення яких в межах зони</i>

Завдання 4. Скласти геоботанічний профіль по лінії Каракас-острів Вогняна Земля. Для складання профілю використати фізичну карту, карту рослинності і ґрунтів. Підписати назви орографічних одиниць і великих річок (по лінії профілю). Вказати межі кліматичних поясів і областей, підписати їх назви. На лінії профілю умовними знаками і кольорами позначити типи ґрунтів і рослинності, зазначивши основних представників флори і фауни. Провести письмовий аналіз виконаного профілю. Нанести на контурну карту своєрідні типи рослинних формацій та пояснити їх особливості впливом кліматичних і орографічних умов (ігапо, варзеа, ете, кампос, льянос, пуна, пампа тощо).

Позначити на контурній карті пустелі материка: Атакама, Сичура, Тамаругаль. Письмово здійснити фізико-географічну характеристику, звернувши увагу на особливості їх формування.

Завдання 5. Встановити ландшафтні особливості Південної Америки. Проаналізуйте схему фізико-географічного районування Південної Америки за таким планом: назва фізико-географічної країни та субконтиненту, в якому вона знаходиться; основні особливості тектонічної і геологічної будови, основні етапи формування природи; основні типи геотектур, клімату, ґрунтів, своєрідність рослинного і тваринного світу; природні ресурси. Встановіть і поясніть зміну ландшафтних комплексів при русі з півночі на південь. Виявити риси подібності і відмінності між Північними, Центральними, Субтропічними і Патагонськими Андами, Гран-Чако, Маморе і Пантанал (зональні чинники ландшафтоутворення, морфотектонічні особливості, ґрунтово-рослинний покрив, вертикальна зональність).

Завдання 6. Розкрити особливості природних областей Південної Америки. Здійсніть письмову характеристику фізико-географічних країн Південної Америки (одна країна на студента). Порівняльну характеристику вказаних фізико-географічних країн чи окремих їх частин подати за планом: спільні риси і відмінності в географічному

положенні; типи геотектур і морфоструктур, особливості гіпсометрії; клімат (температура і зволоження, режим випадання опадів, типи клімату тощо); типи ґрунтів, рослинність і тваринний світ (їх розподіл, типові представники і ендеміки); висновки.

Письмово проаналізуйте вертикальну зональність (висотну пояси́сть) Північних і Патагонських Анд. Розкриваючи особливості просторової (територіальної) диференціації Анд необхідно підкреслити їх структурну і орографічну неоднорідність, принципи проведення меж між фізико-географічними країнами в межах цих гір. Порівнюючи природні умови Патагонських Анд і плато Патагонія необхідно відзначити відмінності в їх географічному положенні, тектонічній структурі і рельєфі, вказати спільні риси і відмінності кліматичних умов, ґрунтово-рослинного покриву та фауни.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Порівняти кліматичні показники атлантичного і тихоокеанського секторів континенту. Визначити типи клімату для пунктів спостереження. Обґрунтувати фактори кліматоутворення.

Завдання 2. За літературними джерелами скласти опис водоспадів: Анхель, Ігуасу, Гуайра.

Завдання 3. На контурній карті позначити ландшафтні зони у межах Південної Америки.

Питання для контролю знань

1. Чинники формування клімату материка.
2. Як впливає на клімат географічне положення, розміри, рельєф та конфігурація континенту, прибережні океанічні течії?
3. Розкрийте особливості розподілу опадів по материка, чим вони зумовлені?
4. Порівняйте кліматичні умови Африки та Південної Америки в межах спільних кліматичних поясів, чи мають вони спільні риси? В чому вони проявляються?
5. Здійсніть коротку характеристику ґрунтового покриву Південної Америки. Зазначте у чому проявляється його особливість?
6. В чому проявляється своєрідність рослинного світу Південної Америки? Які умови призвели до його формування?
7. Наведіть приклади пристосувань рослин до кліматичних умов в окремих кліматичних зонах Південної Америки.
8. Наведіть приклади ендемічних та реліктових представників органічного світу материка.
9. Як і на скільки суттєво змінилися б природні умови материка у випадку розташування Анд на сході, в центрі материка, у випадку субширотного їх простягання?
10. Природні зони та їх характеристика.
11. Порівняйте дві природні суміжні зони Південної Америки.
12. Охарактеризуйте природні зони Південної Америки.

Практична робота №7
**ОСОБЛИВОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА ПРИРОДИ ОКРЕМИХ ДЕРЖАВ
ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ**

Хід роботи

Мета роботи: Ознайомитися з гіпотезами заселення материка людиною, складом сучасного населення та осередками давніх цивілізацій. Формувати уяву про особливості заселення Південної Америки. Ознайомитися з особливостями природи та населення найбільших держав материка.

Обладнання: Довідковий атлас світу, карти (фізична, політична) Південної Америки, довідники, енциклопедії.

Завдання 1.

Визначити особливості заселення території материка та взаємозв'язок цього процесу із природними умовами. Користуючись літературними ресурсами та Інтернет джерелами встановіть: причини нерівномірного розміщення населення по території материка (природні і історичні), расовий склад, сучасне населення (найчисельніші народи і мовні групи), корінне та прибуле населення.

Завдання 2.

Здійснити характеристику природних особливостей найбільших держав Південної Америки. Природні умови держав охарактеризуйте за наступним планом (країна на вибір студента): Загальні відомості. Географічне положення, площа, чисельність населення. Геологічна будова, рельєф і корисні копалини. Кліматичні умови. Характеристика сезонів року, типи клімату, агрокліматичні ресурси. Внутрішні води. Запаси, режим, господарське використання. Ґрунтово-рослинний покрив. Типи ґрунтів та рослинності, господарська оцінка, сучасний стан. Природні зони держави та їх характеристика. Природне районування території та його обґрунтування. Охорона природи. Заходи про збереженню і відновленню лісів, охороні вод, ґрунтів тощо, ПЗФ.

Завдання 3.

Занотуйте у зошит і вивчіть понятійно-термінологічний апарат географічних об'єктів Південної Америки (больсони, меси, п'ємонти, плаїя, серри, тепуї, шапади, амазуну (поророка), варзеа, верано, еспіналес, гаруа, ете, іґапо, інв'єрно, кампос, лагунас, льянос, монте, памперо, парамос, пуна, сельва, сеха, саларес, сондас, тола).

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Занотуйте осередки давніх цивілізацій Південної Америки. Які особливості їх територіального розміщення?

Завдання 2. Підготуйте реферативне повідомлення з історії відкриття та дослідження Південної Америки та прилеглих островів.

Завдання 3. Нанесіть на контурну карту маршрути подорожей видатних мореплавців і мандрівників (Христофор Колумб, Америґо Веспуччі, Фернан Магелан, Френсіс Дрейк, Чарльз Дарвін та ін.).

Питання для контролю знань

1. Гіпотези заселення материка людиною.
2. Антропологічні особливості, расові ознаки індіанців та їх розселення по материках.
3. Осередки давніх цивілізацій. Держава інків.
4. Склад сучасного населення материка та його особливості.
5. Природні умови і природні ресурси Бразилії.
6. Фізико-географічна характеристика Аргентини.
7. Природа Чилі та Парагваю.

Практична робота №8

СПІВСТАВЛЕННЯ ПРИРОДНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МАТЕРИКІВ ПІВДЕННОЇ ПІВКУЛІ

Хід роботи

Мета роботи: Встановити спільні риси природи материків Південної півкулі та пояснити їх причини, виявити особливості прояву закону географічної зональності на тропічних материках, узагальнити і закріпити знання з природи Австралії, Африки та Південної Америки.

Обладнання: Довідковий атлас світу, фізичні карти материків Південної півкулі, кольорові олівці.

Завдання 1.

Розкрити риси подібності і відмінності в тектонічній будові і рельєфі материків Південної півкулі. Проаналізувати геологічні та тектонічні карти материків в геохронологічній послідовності їх розвитку. Підкреслити риси подібності в рельєфі і тектонічній будові всіх південних материків, вказати зони сучасного вулканізму і сейсміки на їх території і пояснити їх місцеположення. Здійсніть порівняльну характеристику корисних копалин Африки та Південної Америки.

Завдання 2.

Порівняти типи клімату в кожному кліматичному поясі материків Південної півкулі. Побудувати графіки середньомісячних температур і діаграми кількості опадів для 5 міст, що знаходяться в Південній півкулі. Визначити тип клімату та пояснити причини формування кліматичних умов для кожного з цих пунктів (письмово). Зробити висновки про типовість температури і кількості опадів для того кліматичного поясу, в якому вони знаходяться. Клімат яких частин материків Південної півкулі найсприятливіший для життя людини і чому?

Завдання 3.

Порівняти типи водного режиму річок та генетичні типи озер усіх південних материків. При порівняльній характеристиці однойменних річок необхідно вказати риси подібності і відмінності в географічному положенні басейнів, особливості рельєфу і клімату в

них, джерела живлення та їх частка в загальному об'ємі стоку, формування річкових русел в екваторіальному поясі, господарське використання річок та його перспективи.

Завдання 4.

Виявити спільні особливості флори і фауни материків Південної півкулі. Письмово проаналізувати карти ґрунтів і рослинності Південної Америки. Порівняти розміщення природних зон Південної Америки і Африки та пояснити причини виявлених рис подібності і відмінності. При висвітленні цього питання про структуру географічної зональності потрібно зазначити принципи виділення географічних поясів і природних зон в їх межах, вказати спільні риси і відмінності природної зональності Південної Америки і Африки. При порівнянні материків необхідно висвітлити: географічне положення, тектонічну будову та рельєф, складчасті пояси (області), подібність та відмінність кліматичних умов материків, особливості у розподілі поверхневих вод та гідрологічних режимів річок, відмінності у складі флори та фауни.

Завдання 5.

Виявити риси подібності та відмінності структури широтної і висотної диференціації на території материків Південної півкулі. Назвіть ландшафти-аналоги на територіях південних материків. Складіть коротку порівняльну характеристику структури зональності Африки, Південної Америки і Австралії. Визначити, які з природних зон того або іншого географічного поясу поширені на території всіх трьох материків, а які мають локальне поширення. Здійсніть порівняльну характеристику: Західної Австралії та Південної Африки, улоговини Конго та Амазонії, Східної Австралії та східної частини Бразильського нагір'я. Природні області розкрити за таким планом: риси подібності та відмінності в географічному положенні, особливості рельєфу, формування скульптурного рельєфу в умовах екваторіального поясу, порівняльний аналіз ґрунтово-рослинного покриву й фауни.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Здійсніть у порівняльному аспекті аналіз фізико-географічних особливостей природи Південних материків. Зробіть висновки.

Питання для контролю знань

1. Як відображені в тектонічній будові і рельєфі материків Південної півкулі особливості будови і розвитку Гондвани?

2. Які особливості формування основних типів морфоскульптурного рельєфу та райони його поширення в межах субекваторіального поясу материків Південної півкулі?

3. Відмінності кліматичних умов на заході та сході кліматичних поясів та їх причини.

4. Характеристика пустель на материках Південної півкулі.

МАТЕРИКИ ПІВНІЧНОЇ ПІВКУЛІ

Практична робота №9

ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

Хід роботи

Мета роботи: Ознайомитись з географічним положенням, історією відкриття, геологічною й тектонічною будовою, рельєфом та корисними копалинами, з кліматичними особливостями, внутрішніми водами, ґрунтово-рослинним покривом, з фізико-географічним районуванням Північної Америки. Виявити характерні риси (спільні і відмінні) для окремих фізико-географічних країн.

Обладнання: Контурні карти, довідковий атлас світу, фізична карта Північної Америки, енциклопедії, кольорові олівці.

Завдання 1.

Визначте просторове положення Північної Америки та здійсніть його письмову характеристику. Користуючись картами атласу світу встановіть: крайні точки материка, визначте відстань між ними в кілометрах, океани, моря, затоки, протоки, острови, півострови, морські течії, сусідні континенти. Порівняйте ступінь розчленування берегової лінії у різних частинах материка. В робочих зошитах вкажіть на особливості просторового положення Північної Америки та зверніть увагу його впливу на формування основних рис природи материка.

Завдання 2.

Розкрити зміст основних етапів географічного пізнання материка. На основі матеріалів посібників, довідників, енциклопедій, Інтернет джерел скласти хронологічний опис досліджень материка з виділенням 4 етапів (стародавній, Великих географічних відкриттів, Нового часу, сучасний). Результати досліджень виразити у формі таблиці 1. Нанести на контурну карту Північної Америки об'єкти, названі іменами її дослідників.

Таблиця 1

Історія відкриття території Північної Америки

Етап	Століття (роки)	Дослідник (мандрівник)	Зміст відкриття, дослідження

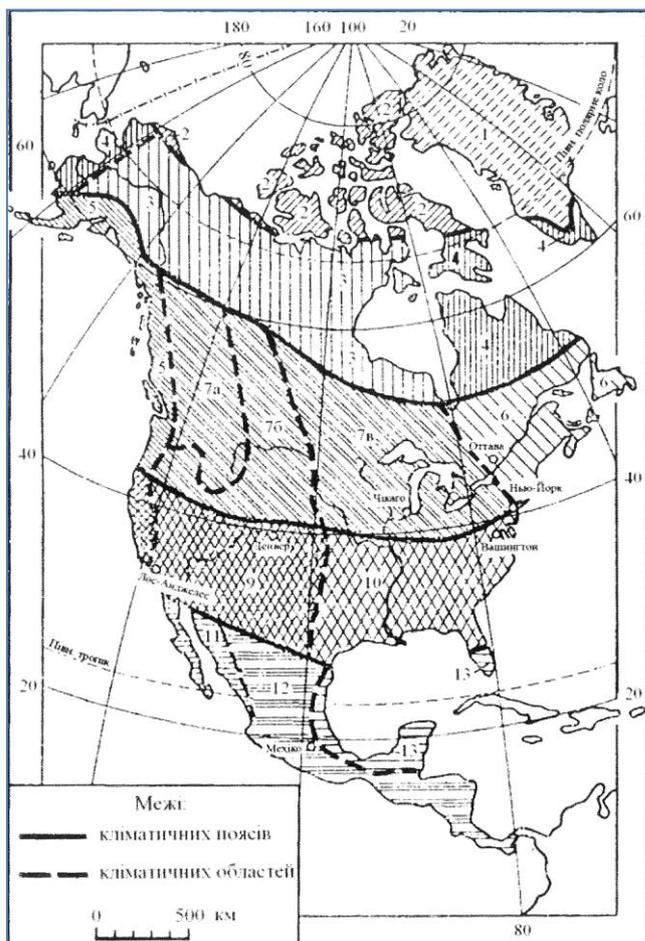
Завдання 3.

Встановити зв'язок тектонічної і геологічної будови й поширенням корисних копалин Північної Америки. На контурній карті відповідним кольором показати області поширення основних тектонічних структур: древню кристалічну платформу, щити, антеклізи, синеклізи, крайові прогини і складчасті області. Нанести основні родовища корисних копалин та письмово вказати на їх зв'язок з тектонічними структурами і гірськими породами. Виявити закономірності розповсюдження морфоструктур і морфоскульптур

різних типів в межах Північної Америки. Встановіть, які морфоструктури властиві кожній з виділених тектонічних структур і підпишіть їх на контурній карті (тектонічній схемі). Позначити на контурній карті області сучасного зледеніння (оконтурити і зафарбувати). Нанесіть межу максимального четвертинного зледеніння.

Завдання 4.

Виявити особливості атмосферної циркуляції, розподілу тепла й вологи на материку та функціонування гідрографічної мережі. На основі аналізу кліматичних карт скласти письмову характеристику кліматичних поясів материка (рис.) з відображенням: характеру розподілу сонячної радіації, режиму атмосферних опадів, циркуляції атмосфери й ходу температур взимку та влітку. На контурній карті надпишіть назви найбільших річок та їх притоків, нанесіть межі океанських та річкових басейнів. Складіть характеристику основних річок Північної Америки (Колорадо, Маккензі, Юкон, Міссісіпі) у табличній формі з відображенням: назви річки, розмірів, місця і характеру витoku та гирла, нахилу та падіння русла, характеру долини на різних відтинках течії, джерел живлення, господарського значення, проблем водокористування.

АРКТИЧНИЙ ПОЯС. Области арктичних повітряних мас:

1 – континентальна (внутрішня Гренландія) з дуже морозною зимою і холодним літом;

2 – океанічна (Канадський архіпелаг) з холодною зимою і сирим туманним літом.

СУБАРКТИЧНИЙ ПОЯС. Области сезонних переміщень арктичного фронту:

3 – континентальна з дуже холодною зимою і відносно теплим літом; 4 – океанічні області (Тихоокеанічна і Атлантична) з прохолодним літом і нехолодною, але дуже вітряною зимою.

ПОМІРНИЙ ПОЯС. Области циклонічної діяльності фронтальних зон помірних і високих широт; 5 – Тихоокеанічна область з теплою вологою зимою і помірно теплим вологим літом;

6 – Атлантична область з холодною сніжною зимою і прохолодним дощовим літом; 7 – континентальна область з теплим літом і стійким зимовим сніговим покривом: 7а – під

область з достатнім зволоженням, 7б – під область з недостатнім зволоженням, 7в – під область з надлишковим зволоженням.

СУБТРОПІЧНИЙ ПОЯС. Области сезонного переміщення фронтальної зони помірних широт: 8 – Тихоокеанічна область середземноморського клімату із сухим літом і вологою зимою; 9 – континентальна область пустельно-степового клімату з жарким літом і відносно частими зимовими прохолодними днями; 10 – Атлантична мусонна область з жарким вологим літом, достатнім і надлишковим зволоженням.

ТРОПІЧНИЙ ПОЯС. Области пасатів, змінних вітрів і штилю:

11 – Тихоокеанічна західна область при берегового посушливого клімату; 12 – Тихоокеанічна Атлантична континентальна область;

13 – Атлантична область жаркого і вологого клімату.

Завдання 5.

Встановити особливості просторової диференціації природи Північної Америки. На контурну карту нанести межі фізико-географічних країн і природних областей. Здійснити порівняльну характеристику: Великих Антильських островів і перешийку Центральної Америки, Центральних і Великих рівнин, заповнивши таблицю 2. Письмово порівняти природні умови півостровів Флорида та Каліфорнія. Порівняльну характеристику регіонів здійснити за таким планом: риси подібності і відмінності в географічному положенні; вулканічні, складчасті та складчасто-брилові гори поясу молоді складчастості; риси клімату, що зумовлені географічним положенням і особливостями рельєфу; порівняльний аналіз ґрунтово-рослинного покриву і фауни.

Таблиця 2

Характеристика фізико-географічних країн Північної Америки

<i>Фізико-географічна країна</i>	<i>Спектр природних зон</i>	<i>Умови зволоження</i>	<i>Типи ґрунтів</i>	<i>Типи рослинності</i>

Завдання 6.

На контурну карту нанесіть наступні географічні об'єкти:

Миси й крайні точки: Барроу, Брустер, Канаверал, Мар'ято, Мерчисон, Принца Уельського, Сент-Чарлз.

Морські течії: Аляскінська, Антильська, Гольфстрім, Західногренландська, Каліфорнійська, Лабрадорська, Північноатлантична, Східногренландська, Флоридська.

Моря: Баффіна, Берингове, Бофорта, Гренландське, Карибське, Саргасове.

Затоки: Аляска, Амундсена, Брістольська, Гондураська, Гудзонова, Делавер, Каліфорнійська, Кампече, Коцебу, Кука, Мексиканська, Москітос, Мен, Нортон, Панамська, Святого Лаврентія, Фанді, Чесапікська.

Протоки: Барроу, Берингова, Гудзонова, Датська, Дейвісова, Кабота, Ланкастер, Мак-Клур, Навітряна, Флоридська, Шеліхова, Юкатанська, Панамський канал.

Півострови: Аляска, Бутія, Каліфорнія, Кенай, Лабрадор, Мелвіл, Нова Шотландія, Сьюард, Флорида, Юкатан.

Острови: Алеутські, Багамські, Бермудські, Ванкувер, Великі

Антильські (Гаїті, Куба, Пуерто-Ріко, Ямайка), Гренландія, Канадський Арктичний архіпелаг (Банкс, Баффінова Земля, Вікторія, Девон, Елсмір, острови Парі), архіпелаг Королеви Шарлотти, Лонг-Айленд, Малі Антильські (Барбадос, Гваделупа, Гренада, Гренадіни, Сент-Вінсент, Сент-Люсія, Домініка, Мартініка), Ньюфаундленд, архіпелаг Олександра.

Платформа: Північноамериканська

Щити: Канадський

Гори, височини, плато, плоскогір'я, вершини (вулкани): Аппалачі, Кордильєри (г. Мак-Кінлі, 6194 м), Колорадо, Юкон, Святого Іллі, Скелясті, Сьєрра-Невада, плато Озарк, Мексиканське нагір'я, вулкани Ірасу, Катмай, Орісаба, Попокатепетль.

Рівнини та низовини: Великі рівнини, Гудзонська, Долина Смерті (-86 м), Каліфорнійська долина, Приатлантична низовина, Примексиканська низовина, Центральні рівнини.

Річки: Алабама, Бальсас, Гудзон, Колорадо, Колумбія, Маккензі, Міссісіпі з Міссурі, Невільничка, Нелсон, Ніагара, Піс, Потомак, Ріо-Гранде, Саскачеван, Святого Лаврентія.

Озера: Атабаска, Велике Ведмеже, Велике Невільниче, Велике Солоне, Великі (Верхнє, Гурон, Ері, Мічиган, Онтаріо), Вінніпег, Лісове, Нікарагуа, Оленяче.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. За фізичною картою визначити положення материка відносно ліній градусної сітки- 0⁰ меридіана, 180⁰ меридіана, лінії екватора, північного тропіка, північного полярного кола.

Завдання 2. На контурній карті позначити корисні копалини у межах континенту. Обґрунтувати закономірності їх поширення відповідно до тектонічної будови.

Завдання 3. Визначити райони материка, клімат яких взимку формується: а) під впливом циклональної циркуляції на арктичних та полярних фронтах; б) значну роль у формуванні клімату відіграє пасатна циркуляція; в) перебуває під впливом західного перенесення повітряних мас; г) переважають східні полярні вітри. Сформулюйте висновки.

Завдання 4. Пояснити особливості прояву секторних відмінностей у ландшафтних поясах. Чому деякі ландшафтні зони змінюють широтну орієнтацію на меридіональну?

Питання для контролю знань

1. Історія дослідження материка.
2. Характеристика тектонічної будови Південної Америки?
3. Типи морфоструктур у межах платформених районів і складчастих областях? Які особливості їх розміщення?
4. Чинники формування клімату материка.
5. Наведіть приклади ендемічних та реліктових представників органічного світу материка.

ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЄВРАЗІЇ.

Загальні відомості. Географічне положення. Історія відкриття. Тектоніка. Рельєф. Корисні копалини. Клімат

Хід роботи

Мета роботи: Формувати знання і уміння характеризувати просторове положення, ознайомитися з етапами історії дослідження материка, тектонічною будовою та її роллю у формуванні рельєфу, підтвердити закономірності приуроченості видів мінеральних ресурсів до певних типів тектонічних структур, систематизувати знання про кліматотвірні чинники, розглянути закономірності територіальної диференціації клімату Євразії.

Обладнання: Контурні карти, довідковий атлас світу, фізична карта Євразії, енциклопедії, кольорові олівці.

Завдання 1.

Визначити просторове положення Євразії та встановити його вплив на особливості формування природи материка. Користуючись картами атласу світу визначте: положення материка щодо екватора, нульового меридіану, північного тропіка, полярного кола. В робочих зошитах вкажіть на особливості просторового положення Євразії та зверніть увагу його впливу на формування основних рис природи материка. На основі матеріалів посібників, енциклопедичних та довідкових видань складіть хронологічний опис досліджень материка з часу перших відомостей донині. На контурну карту нанесіть маршрути дослідників материка та об'єкти, названі на їх честь.

Завдання 2.

На тектонічній карті розглянути межі найважливіших тектонічних структур материка, виділити області, де кристалічний фундамент виходить на поверхню і майже не має осадового чохла і області, що перекриті потужною осадовою товщею. Звернути увагу на значну активність неотектонічних рухів в горах Південної та Східної Азії, на їх сейсміку і вулканізм. На контурній карті позначити межі основних тектонічних структур Євразії: платформ, щитів, синекліз, антекліз, плит та областей різного віку складчастостей (відповідно різними кольорами). Співставлення тектонічної, геологічної, геоморфологічної та фізичної карт Євразії дозволяє виявити і закартувати основні типи геотектур та встановити райони поширення типів морфоструктурного рельєфу в їх межах. По завершенню роботи з контурною картою та визначення типів морфоструктур зробити письмовий висновок про: історію геоструктурного розвитку материка, зазначивши основні етапи формування природи Євразії; зв'язок геотектур материка та районів поширення основних типів морфоструктурного та морфоскульптурного рельєфу; пояснити закономірності територіального поширення основних типів морфоскульптур в Євразії.

Завдання 3.

Встановити регіональні особливості розміщення мінеральних ресурсів та їх зв'язок з геологічною і тектонічною будовою. Нанести основні родовища корисних копалин на контурну карту. У тексті здійснити оцінку поширення основних груп корисних копалин на території окремих держав. Вказати закономірності їх поширення. Заповнити таблицю 1.

Таблиця 1

Поширення корисних копалин в межах Євразії

Корисні копалини	Район поширення	Тектонічні структури	Держава

Завдання 4.

На контурній карті позначити баричні центри дії атмосфери над океанами та материками і виявити основні шляхи переміщення циклонів, пасатів та мусонів на території Євразії. Письмово пояснити у чому причина їх виникнення. Зазначити, де в Євразії випадає максимальна кількість опадів у вигляді дощу та снігу? Вказати на карті межі кліматичних поясів та кліматичних областей Євразії. Заповнити таблицю 2.

Виявити риси подібності і відмінності клімату Євразії та Північної Америки. При порівняльній характеристиці мусонних кліматів Північної Америки і Євразії необхідно вказати географічне положення областей мусонного клімату на материках Північної півкулі, підкреслити особливість атмосферної циркуляції в східних приокеанічних секторах материків, охарактеризувати температурний режим і умови зволоження (річна кількість опадів). При характеристиці субтропічних поясів вказати особливості розміщення і конфігурацію в межах Північної Америки і Євразії, положення областей середземноморського клімату на цих материках, зробити висновки.

Таблиця 2

Межі кліматичних поясів та областей

Кліматичний пояс	Кліматична область	Типи повітряних мас		Температура повітря		Річна сума опадів, мм	Зональні типи ландшафтів
		влітку	взимку	влітку	взимку		

Завдання 5.

На контурну карту нанесіть наступні географічні об'єкти:

Миси й крайні точки: Баба, Дежньова, Канін Нос, Лопатка, Маррокі, Нордкап, Нордкін, Піай, Рока, Челюскін.

Моря: Адріатичне, Азовське, Андаманське, Аравійське, Аральське, Балтійське, Баренцеве, Берингове, Біле, Егейське, Жовте, Іонічне, Ірландське, Карське, Лаптевих, Лігурійське, Мармурове, Молуккське, Норвезьке, Охотське, Південнокитайське, Північне, Середземне,

Сулавесі, Сулу, Східнокитайське, Східносибірське, Тірренське, Червоне, Чорне, Чукотське, Філіппінське, Флорес, Яванське, Японське.

Затоки: Аденська, Анадирська, Байдарацька, Бенгальська, Біскайська, Ботнічна, Бохай, Бохус, Брістольська, Венеціанська, Гданська, Генуезька, Західнокорейська, Камбейська, Кара-Богаз-Гол, Кач, Корінфська, Ліонська, Ляодунська, Обська, Оманська, Перська, Пенжинська, Ризька, Сен-Мало, Сіамська, Таранто, Термаїкос, Фінська, Шеліхова.

Протоки: Баб-ель-Мандебська, Берингова, Боніфачо, Босфор, Великий Бельт, Гібралтарська, Дарданелли, Десятого Градуса, Зондська, Карімата, Карські Ворота, Каттегат, Керченська, Корейська, Ла-Манш, Лаперуза, Лонга, Макасарська, Маточкін Шар, Мессінська, Ормузька, Отранто, Па-де-Кале, Північна, Святого Георга, Скагеррак, Татарська, Туніська.

Острови: Аландські, Андаманські, Балеарські, Британські (Великобританія, Гебридські, Ірландія, Мен), Ведмежий, Великі Зондські (Калімантан, Сулавесі, Суматра, Ява), Візе, Врангеля, Готланд, Грецький архіпелаг (Евбея, Кіклади, Крит, Північні та Південні Споради, Тіра), Долматинські, Ельба, Земля Франца-Йосифа, Іонічні, Ісландія, Капрі, Кіпр, Командорські, Корсіка, Курильські, Лаккадівські, Ліпарські, Малі Зондські (Балі, Ломбок, Сумбава, Тімор, Флорес), Мальдівські, Мальта, Молуккські, Нікобарські, Нова Земля, Новосибірські, Нормандські, Оркнейські, Північна Земля, Родос, Сардинія, Сахалін, Сіцилія, Тайвань, Фарерські, Філіппінські (Лусон, Мінданао, Міндоро, Палаван), Хайнань, Чагос, Шпіцберген, Шрі-Ланка, Японські (Кюсю, Сікоку, Хонсю, Хоккайдо).

Гори: Алтай, Альпи (г. Монблан, 4807 м), Андалузські, Апенніни, Вогези, Гімалаї (г. Джомолунгма або Еверест, Саграматка, 8868 м), Гіндукуш, Дінара, Кавказ (г. Ельбрус, 5642 м), Каракорум, Карпати, Кримські, Кузьунь, Наньшань, Памір, Піренеї, Понтійські, Рейнські Сланцеві гори, Родопи, Рудні, Скандинавські, Судети, Тавр, Тібет, Тянь-Шань, Уральські гори, Хібіни, Чеський Ліс, Шварцвальд.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Порівняйте Північну Америку та Євразію за площами, конфігурацією, складом територій та характером берегової лінії. Встановіть риси подібності та відмінності. Оформіть у вигляді таблиці.

Завдання 2. Проаналізуйте положення ізотерм січня у Європі та Азії, відповідь обґрунтуйте.

Питання для контролю знань

1. Історія дослідження Євразії.
2. Тектонічна будова та корисні копалини Євразії.
3. Чинники формування клімату материка.

ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЄВРАЗІЇ.

Внутрішні води. Ґрунтово-рослинний покрив. Органічний світ.

Хід роботи

Мета роботи: Формувати знання про закономірності територіального розподілу річок, озер, льодовиків, основних типів ґрунтів, флори та фауни.

Обладнання: Контурні карти, довідковий атлас світу, фізична карта Євразії, енциклопедії, кольорові олівці.

Завдання 1.

Визначити особливості розподілу поверхневих вод на території Євразії. На контурній карті позначити вододіли між басейнами поверхневого стоку материка та кольором або штриховкою області поширення озер різних генетичних типів. Також позначити найбільші площі боліт і райони сучасного зледеніння. Письмово пояснити причини їх формування, роль в природі та господарстві.

Завдання 2.

Охарактеризувати великі річки і озера Євразії. При складанні характеристики річки врахувати інформацію про: просторове положення (де бере початок і куди впадає), напрямок течії, рельєф, джерела живлення, гідрологічний режим річки, найбільші притоки, господарське використання річки. Озера охарактеризувати за таким планом: просторове положення, форма озерної улоговини, площа і глибина, господарське значення, екопроблеми.

Завдання 3.

Виявити закономірності територіального розподілу основних типів ґрунтів, флори і фауни Євразії. Зробити письмовий аналіз територіального розподілу типів ґрунтів і рослинності Євразії по широті і довготі. Виділити центри походження культурних рослин в Євразії і вказати, які рослини з якого центру походять.

Завдання 4.

Нанести географічні об'єкти на контурну карту Євразії:

Річки басейну Атлантичного океану: Вардар, Везер, Вісла (з притоками Сан, Буг, Неман), Гарона, Гвадалквівір, Ельба, Дон, Дніпро (з притоками Прип'ять, Десна, Сула, Псел, Ворскла), Дунай, (з притоками Тиса, Прут), Західна Двіна, Інгулець, Кубань, Луара, Нарва, Нева, Одра, Південний Буг, Рейн, Рона, Сена, Темза, Тибр.

Річки басейну Північного Льодовитого океану: Єнісей, Індигірка, Колима, Лена, Об, Печора, Північна Двіна, Хатанга.

Річки басейну Тихого океану: Амур, Анадир, Камчатка, Меконг, Хуанхе, Янцзи.

Річки басейну Індійського океану: Брахмапутра, Ганг, Годаварі, Євфрат, Інд, Іраваді, Тигр.

Озера: Алаколь, Аральське, Байкал, Балатон, Балхаш, Баскунчак, Боденське, Ван, Венерн, Веттерн, Гарда, Далайнор, Ельтон, Женевське, Зайсан, Ільмень, Імандра, Інарі, Іссик-Куль, Каспійське, Комо, Ладозьке, Лобнор, Лох-Нес, Меларен, Мертве море, Онезьке,

Орхідське, Севан, Таймир, Тоба, Тонлесап, Туз, Убінське, Урмія, Ханка.

Течії: Куросіо, Мусонна, Норвезька, Нордкапська, Курильська, Північноатлантична, Шпіцбергенська.

Пустелі: Алашань, Гобі, Велика Соляна пустеля (Деште-Кевір), Каракуми, Кизилкум, Руб-ель-Халі, Сирійська, Такла-Макан, Тар.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. За фізичними картами здійсніть аналіз територіальної диференціації гідрографічної мережі материка. Виділіть області з максимальною та мінімальною концентрацією водних об'єктів. Обґрунтуйте.

Завдання 2. Здійсніть характеристику рослинного покриву, пов'язавши з наявним ґрунтовим покривом. Відповідь обґрунтуйте.

Питання для контролю знань

1. Які внутрішні води крім річок представлені на материк Євразії?

2. Здійсніть коротку характеристику ґрунтового покриву Євразії.

3. Які умови сприяли формування сучасного рослинного світу материка?

4. Наведіть приклади ендемічних та реліктових представників органічного світу материка.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №12

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСТОРОВОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ПРИРОДИ ЄВРАЗІЇ. ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНИХ ЗОН. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ.

Хід роботи

Мета роботи: Ознайомитись з особливостями просторової диференціації природи та фізико-географічного районування Євразії, виявити характерні риси (спільні і відмінні) для окремих фізико-географічних країн.

Обладнання: Контурні карти, довідковий атлас світу, фізична карта Євразії, енциклопедії, кольорові олівці.

Завдання 1. Проаналізувати карту географічних поясів світу та визначити в яких географічних поясах розташована Євразія, назвати природні зони кожного поясу.

Завдання 2. Скласти таблицю 1 «Характеристика природних зон Євразії» відповідно до географічних поясів, зробити висновок.

Таблиця 1

Характеристика природних зон Євразії

<i>Природна зона</i>	<i>Кліматичний пояс</i>	<i>Тип ґрунтів</i>	<i>Тип рослинності</i>	<i>Основні представники тваринного світу</i>

Завдання 3.

Здійснити комплексний опис природних зон та висотної ярусності Євразії. Характеристику природних смуг (зон) дати за таким планом: назва поясу та природної зони, геологічні та геоморфологічні процеси, кліматичні особливості, живлення і водний режим річок, типи рослинності і ґрунтів, представники тваринного світу, господарське використання зони. Пояснити причини зміни у простяганні і спектрі природних зон в секторах географічних поясів і значного видового різноманіття в різних поясах. Нанести природні смуги на контурну карту. Порівняти природні смуги Євразії з аналогічними природними комплексами в Північній Америці, виявивши риси подібності і відмінності між ними і вказати на причини.

Завдання 4.

Встановити чинники просторової диференціації Євразії. На основі аналізу схеми фізико-географічного районування Євразії ознайомитися із системою таксономічних підрозділів геокомплексів, що покладена в основу цієї схеми. Зіставити схему районування з тематичними картами природничого блоку. Встановити чинники, за якими збігаються межі субконтинентів і фізико-географічних країн на території Євразії.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Встановити секторні відмінності у природі Євразії в межах помірною, субтропічного та тропічного поясів. Порівняйте спектри ландшафтних зон у приокеанічних та внутрішньоконтинентальному секторах. Зробіть висновки.

Завдання 2. Обґрунтуйте роль зональних (кліматичних) та азональних (геолого-геоморфологічних) умов у просторовій диференціації природи материка. Заповніть таблицю.

Таблиця

Фактори природної диференціації Євразії

<i>Фізико-географічна країна</i>	<i>Літогенна основа</i>	<i>Макрорельєф</i>	<i>Типи клімату</i>	<i>Зональні ландшафти</i>

Питання для контролю знань

1. Охарактеризуйте природні зони екваторіального й субекваторіального поясу Євразії.
2. Охарактеризуйте природні зони тропічного поясу Євразії.
3. Охарактеризуйте природні зони субтропічного поясу Євразії.
4. Охарактеризуйте природні зони помірною поясу Євразії.
5. Охарактеризуйте природні зони субарктичного поясу Євразії.
6. Які екологічні проблеми є в Європі, Азії? Які можливі шляхи їх подолання?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №13
ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТИХОГО ОКЕАНУ

Хід роботи

Мета роботи: Ознайомитись з фізико-географічними особливостями Тихого океану.

Обладнання: Контурні карти, довідковий атлас світу, фізична карта півкуль, енциклопедії, кольорові олівці.

Завдання 1.

Проаналізуйте чинники формування клімату океану та дайте характеристику (письмово) кліматичних умов Тихого океану.

Завдання 2.

Охарактеризуйте циркуляцію поверхневих вод Тихого океану. Розкрийте їх зв'язок з циркуляцією повітряних мас. Нанесіть на контурну карту течії, позначивши відповідним кольором теплі та холодні течії. (див. номенклатуру).

Завдання 3.

Здійсніть коротку письмову характеристику органічного світу Тихого океану, закономірності його поширення та особливості. Вкажіть ендемічних представників тваринного і рослинного світу.

Завдання 4.

Нанести об'єкти на контурну карту світу:

Течії: Аляскинська, Західних вітрів (Антарктична циркумполярна), Ель-Ніньо, Західно-Новозеландська, Каліфорнійська, Куросіо, Міжпасатна (Екваторіальна протитечія), Мінданао, Курильська, Перуанська (Гумбольдта), Південна Пасатна, Північна Пасатна, Північно-Тихоокеанська, Східно-Австралійська, Східно-новозеландська, течія мису Горн, Формозька, Цусімська.

Моря: Банда, Берингове, Внутрішнє Японське море, Східно-Китайське, Жовте, Коралове, Охотське, Соломонове, Тасманове, Фіджі Філіппінське, Південно-Китайське, Японське.

Затоки: Авачинська бухта, Аляска, Анадирська, Анкудська, Астролябія, Вейтемата, Західно-Корейська, Каліфорнійська, Камчатська, Ляодунська, Панамська, Папуа, Пеньяс, Теуантепек, Томіні, Брістольська, Кука, Чирікі, Гуаякіль.

Протоки: Басова, Берингова, Дрейка, Зондська, Корейська, Кука, Лаперуза, Лусонська, Магелланова, Мак-Мердо, Макасарська, Малаккська, Невельського, Тайванська, Татарська, Торрессова, Хайнань, Цугару, Цусімська, Шеліхова.

Острови та архіпелаги: Алеутські о-ви, Антиподи, Гавайські о-ви, Курильська гряда, Великі Зондські о-ви, Малі Зондські о-ви, Маркізькі о-ви, Молуккські о-ви, Нова Гвінея, О-ви Кука, Нова Каледонія, Соломонові о-ви, Вануату, Фіджі, арх. Бісмарка, О-ви Товариства, Маріанські о-ви, Маршалові о-ви, Філіппіни, Туамоту, Гаїті, Піткерт, Пасхи, Цусіма, Японські о-ви (Хоккайдо, Хонсю, Рюккю, Окінава), Цусіма, Дажалет, Сахалін, Шантарські о-ви, Гуадалканал, Каролінські о-ви, Бугенвіль, Лисянського, Принца

Уельського, Чатем, Тайвань (Формоза), Нова Британя, Нова Ірландія, Калімантан, Сува, Сулавесі, Ява, Палаван, Галапагоські о-ви.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Визначте тектонічні структури і типи морфоструктур дна океану; з'ясуйте їх взаємозв'язок з основними формами рельєфу.

Завдання 2. Ознайомтеся з природними особливостями історико-географічних регіонів Океанії.

Завдання 3. Виявіть головні екопроблеми акваторії Тихого океану у зв'язку з використанням їх природних ресурсів.

Питання для контролю знань

1. В яких кліматичних поясах розташований Тихий океан? Які їх показники?

2. Які закономірності в розподілі температури поверхневих вод існують в Тихому океані? Чим вони зумовлені?

3. Які закономірності розподілу солоності вод Тихого океану? Яка їх причина?

4. В яких районах Тихого океану спостерігається найбільша (найменша) біопродуктивність? Якими причинами (умовами) вона викликана?

5. Чи існують відмінності між фізико-географічними поясами в північній та південній частині Тихого океану? В чому вони проявляються і чим зумовлені?

6. Природні ресурси Тихого океану.

7. Використання Тихого океану людиною.

8. Екологічні проблеми Тихого океану.

9. Які за походження виділяють острови в Тихому океані? Наведіть приклади.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №14 ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА АТЛАНТИЧНОГО ОКЕАНУ

Хід роботи

Мета роботи: Ознайомитись з фізико-географічними особливостями Атлантичного океану.

Обладнання: Контурні карти, довідковий атлас світу, фізична карта півкуль, енциклопедії, кольорові олівці.

Завдання 1.

Охарактеризуйте географічне положення, розміри, конфігурацію океану і покажіть їх вплив на формування його основних рис природи. Заповніть таблицю 1.

Особливості географічного положення Атлантичного океану та їх наслідки

<i>Особливості положення</i>	<i>Наслідки</i>

Завдання 2.

Нанесіть на контурну карту Атлантичного океану тектонічні структури дна океану. З'ясуйте їх взаємозв'язок з рельєфом дна і поширенням корисних копалин.

Завдання 3.

Проаналізуйте чинники формування клімату океану та дайте характеристику (письмово) кліматичних умов Атлантичного океану.

Завдання 4.

Охарактеризуйте циркуляцію поверхневих вод Атлантичного океану. Розкрийте їх зв'язок з циркуляцією повітряних мас. Нанесіть на контурну карту течії, позначивши відповідним кольором теплі та холодні течії. (див. номенклатуру).

Завдання 5.

Здійснити коротку письмову характеристику органічного світу Атлантичного океану, закономірності його поширення та особливості. Вкажіть ендемічних представників тваринного і рослинного світу.

Завдання 6.

Нанести об'єкти на контурну карту світу:

Підводні хребти: Північно-Атлантичний, Південно-Атлантичний, Китовий, Рейк'янес, Африкано-Антарктичний, Південно-Антільський.

Банки: Кампече, Джорджес-Банк, Велика Ньюфаундлендська, Вальдівія.

Улоговини: Капська, Ангольська, Гвінейська, Південно-Антільська, Аргентинська, Бразильська, Зеленого Мису, Північно-Американська, Канарська, Іберійська, Західно-Європейська, Лабрадорська, Гвіанська, Ньюфаундлендська.

Глибоководні жолоби: Романш, Південно-Сандвічевий, Пуерто-Ріко, Кайман, Норвезький.

Розломи: Атлантис, Курчатова, Рейк'янес, Святої Олени, Ріу-Гранді, Фолклендський, Кейн.

Височини, плато: Бермудська, С'єрра-Леоне, Ріу-Гранді, Блейк, Мод, Азорська, Канарська, Рокол.

Течії: Антильська, Бенгельська, Бразильська, Гвіанська, Гвінейська, Гольфстрім, Канарська, Лабрадорська, Південна Пасатна, Північно-Атлантична, Течія Західних вітрів, Флоридська.

Моря: Адріатичне, Азовське, Аргентинське, Балтійське, Баффіна, Уедделла, Гебридське, Егейське, Іонічне, Ірландське, Карибське, Кельтське, Лазарева, Лабрадорське, Лігурійське, Мармурове, Норвезьке, Північне, Саргасове, Середземне море, Тірренське, Чорне.

Затоки: Біскайська, Ботнічна, Кільська, Ризька, Фінська, Улфіш-Бей, Гвінейська, Делавер, Фанді, Кадіська, Камберленд, Кейп-Код,

Мексиканська, Мен, Святого Лаврентія, Термаїкос, Севастопольська бухта, Коринфська, Патраїкос Венесуельська, Маракайбо, Чесапїкська.

Протоки: Керченська, Ла-Манш, Босфор, Дараданели, Гїбралтар, Магелланова, Скагерак, Каттегат, Великий Бельт, Малий Бельт, Ересун, Флоридська, Фолклендська, Норра-Кваркен, Седра-Кваркен.

Острови та архїпелаги: Балеарські о-ви, Корсіка, Сардинія, Сицилія, Крїт, Кїпр, Родос, Зміїний, Лїпарські о-ви, Фарерські о-ви, Шетландські о-ви, Оркнейські о-ви, Гебрїдські о-ви, Сааремаа, Хїйумаа, Готланд, Гогланд, Зеландія, Еланд, Британські о-ви, Ірландія, Ісландія, Норманські о-ви, Великі Антилські (Куба, Ямаїка, Гаїті, Пуерто-Рїко) о-ви, Фолклендські о-ви, Святої Єлени, Вознесіння, о-ви Зеленого Мису, Багамські о-ви, Бермудські о-ви, Ньюфаундленд, Кейп-Бретон, Сейбл, Азорські о-ви, Канарські о-ви, Мадейра, Тенерїфе, Кїклади, Лемнос, Мальта, Аландські о-ви, Антїкостї, Трїнідад, Тобаго, Навїтряні о-ви, Пїдвїтряні о-ви, Фернанду-дї-Норонья.

Завдання для самостїйної роботи

Завдання 1. Визначте особливостї природи Атлантики та встановїть вплив океану на материки.

Завдання 2. Встановїть вплив людини на природу Атлантичного океану.

Завдання 3. У 1912 році через зіткнення з айсбергом затонув найбільший у свїті пасажирський корабель «Титанїк». Він вважався непотоплюваним, але пішов на дно пїд час свого першого рейсу біля островів Ньюфаундленд. Знайдїть цей острів і пїдпишіть його на контурній картї.

Питання для контролю знань

1. Які особливостї природи вирїзняють Атлантичний океан від решти океанів земної кулі?

2. Плавання Колумба і вїдкриття захїдного узбережжя Атлантики іспанцями та португальцями.

3. Історія формування Атлантичного океану.

4. Які корисні копалини представлені в басейні Атлантичного океану? Розкрийте зв'язок поширення корисних копалин з геологічною будовою дна океану.

5. Які ЦДА зумовлюють загальну циркуляцію атмосфери на Атлантикою і як проявляється їх вплив?

6. Загальна циркуляція вод Атлантичного океану.

7. Чи існують вїдмінностї між природними умовами в пївнічній та пївденній частинї Атлантичного океану? В чому вони проявляються і чим зумовлені?

8. Природні ресурси Атлантичного океану.

9. Використання Атлантичного океану людиною.

10. Екологічні проблеми Атлантичного океану.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №15
ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ІНДІЙСЬКОГО ОКЕАНУ

Хід роботи

Мета роботи: Ознайомитись з фізико-географічними особливостями Індійського океану.

Обладнання: Контурні карти, довідковий атлас світу, фізична карта півкуль, енциклопедії, кольорові олівці.

Завдання 1.

Охарактеризуйте географічне положення, розміри, конфігурацію океану і покажіть їх вплив на формування його основних рис природи.

Завдання 2.

Нанесіть на контурну карту Індійського океану тектонічні структури дна океану. З'ясуйте їх взаємозв'язок з рельєфом дна і поширенням корисних копалин.

Завдання 3.

Проаналізуйте чинники формування клімату океану та дайте характеристику (письмово) кліматичних умов Індійського океану.

Завдання 4.

Охарактеризуйте циркуляцію поверхневих вод Індійського океану. Розкрийте їх зв'язок з циркуляцією повітряних мас. Нанесіть на контурну карту течії, позначивши відповідним кольором теплі та холодні течії. (див. номенклатуру).

Завдання 5.

Здійсніть коротку письмову характеристику органічного світу Індійського океану, закономірності його поширення та особливості. Вкажіть ендемічних представників тваринного і рослинного світу.

Завдання 6.

Нанести об'єкти на контурну карту світу:

Підводні хребти: Австрало-Антарктичне, Аравійсько-Індійський, Західно-Австралійський, Західно-Індійський, Кергелен, Східно-Індійський, Центральньо-Індійський, Мадагаскарський, Мозамбікський, Маскаренський, Чейн, Меррея.

Улоговини: Крозе, Мозамбікська, Мадагаскарська, Центральна, Кокосова, Західно-Австралійська, Натураліста, Південно-Австралійська, Австрало-Антарктична, Аравійська, Сомалійська, Маскаренська, Агульяс, Північно-Австралійська.

Розломи: Амстердам, Діамантина, Тасман, Кангару, Оуен.

Височини, плато: Агульяс, Крозе, Міл.

Течії: Сомалійська, Мусонна, Південна Пасатна, Мадагаскарська, Мису Голкового, Західно-Австралійська.

Моря: Аравійське, Лаккадівське, Червоне, Космонавтів, Дюрвіля, Співдружності, Девіса, Моусона, Андаманське, Тиморське.

Затоки: Перська, Бенгальська, Аденська, Оманська, Манар, Велика Австралійська.

Протоки: Південний і Північний Препаріс, Десятого Градуса, Восьмого Градуса, Мозамбікська, Баб-ель-Мандебська, Бассова.

Острови та архіпелаги: Сокорта, Мальдівські, Лаккадівські, Чагос, Сейшельські, Мадагаскар, Великі Зондські, Шрі-Ланка, Крозе, Принс Едуард, Маскаренські, Маврикій, Реюньйон, Родрігес, Коморські, Альдабра, Сейшельські, Аміратські, Кокосові, Занзібар, Європа.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Визначте особливості природи Атлантики та встановіть вплив океану на материки.

Завдання 2. На контурну карту нанесіть основні форми рельєфу дна, поверхневі течії, основні родовища корисних копалин і морських промислів.

Питання для контролю знань

1. Які особливості природи притаманні Індійському океану?
2. Виділіть подібні та відмінні риси географічного положення Індійського, Тихого й Атлантичного океанів.
3. Відкриття індійців та арабів північного та північно-східного узбережжя Індійського океану.
4. Поява європейців в Індійському океані.
5. Сучасні дослідження Індійського океану.
6. Формування Індійського океану.
7. Дайте коротку характеристику типам донних відкладів океану. Які особливості їм притаманні?
8. Особливості геотектур Індійського океану. Порівняйте їх з тектонікою вивчених вами океанів.
9. Корисні копалини Індійського океану, їх зв'язок з геологічною будовою дна океану.
10. Які ЦДА зумовлюють загальну циркуляцію атмосфери на Індійського і як проявляється їх вплив?
11. Які відмінності в температурному режимі повітря і поверхневих вод спостерігаються в Індійському океані, чим це пояснюється?
12. Які закономірності розподілу солоності вод Індійського океану? Яка їх причина?
13. Загальна циркуляція вод Індійського океану.
14. Чи існують відмінності між природними умовами в північній та південній частині Індійського океану? В чому вони проявляються і чим зумовлені?
15. Які особливості в розподілі органічного світу в Індійського океані? Чим вони зумовлені? В яких районах органічний світ є найбагатшим (найбіднішим)?
16. Природні ресурси Індійського океану.
17. Використання Індійського океану людиною.
18. Екологічні проблеми Індійського океану.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №16
ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ПІВНІЧНО-ЛЬОДОВИТОГО ОКЕАНУ

Хід роботи

Мета роботи: Ознайомитись з фізико-географічними особливостями Північно-Льодовитого океану.

Обладнання: Контурні карти, довідковий атлас світу, фізична карта півкуль, енциклопедії, кольорові олівці.

Завдання 1.

Здійсніть характеристику географічного положення, розмірів, конфігурації океану і продемонструйте їх вплив на формування його основних рис природи.

Завдання 2.

Нанесіть на контурну карту Північно-Льодовитого океану тектонічні структури дна океану. З'ясуйте їх взаємозв'язок з рельєфом дна і поширенням корисних копалин.

Завдання 3.

Проаналізуйте чинники формування клімату океану та дайте характеристику (письмово) кліматичних умов Північно-Льодовитого океану.

Завдання 4.

Охарактеризуйте циркуляцію поверхневих вод Північно-Льодовитого океану. Розкрийте їх зв'язок з циркуляцією повітряних мас та дрейфом криги. Нанесіть на контурну карту течії, позначивши відповідним кольором теплі та холодні течії. (див. номенклатуру).

Завдання 5.

Здійсніть коротку письмову характеристику органічного світу Північно-Льодовитого океану, закономірності його поширення та особливості. Вкажіть ендемічних представників тваринного і рослинного світу.

Завдання 6.

Нанесіть на контурну карту світу об'єкти:

Підводні хребти: Ломоносова, Гаккеля, Менделєєва, Чукотське.

Улоговини: Нанесена, Макарова, Бофорта, Канадська, Підводників.

Глибоководні жолоби: Літке, Святої Анни.

Течії: Шпіцбергенська, Норвезька, Нордкапська, Східногренландська, Трансарктична, Східний антициклонічний круговорот, Західногренландська.

Моря: Біле, Карське, Баренцеве, Лаптевих, Східносибірське, Чукотське, Норвезьке, Лінкольна, Баффіна,.

Затоки: Коцебу, Обська губа, Єнісейська губа, Янська, Маккензі, Амундсена, Бугія.

Протоки: Саннікова, Лонга, Дмитра Лаптева, Карські Ворота, Югорський Шар, Маточкін Шар, Ланкастер, Барроу, Франклін, Мак-Клур.

Острови та архіпелаги: Колгуєв, Нова Земля, Новосибірські, Анжу, Де-Лонга, Врангеля, Елсмір, Девон, Вікторія, Свердруп, Шпіцберген, Надії, Ведмежий, Білий, Північна Земля, Шмідта, Ушакова, Візе, Лофотенські, Вестеролен, Вайгач, Білий Земля Франца-Йосифа, Рудольфа, Ян-Маєн.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Встановіть головні риси просторового положення, рельєфу дна океану, клімату, головні властивості водних мас, особливості органічного світу і природних ресурсів.

Завдання 2. Виявіть подібність і відмінність різних частин Північно-Льодовитого океану.

Питання для контролю знань

1. Особливості географічного положення Північно-Льодовитого океану.

2. Особливості будови берегів Північно-Льодовитого океану, фактори які впливають на їх формування.

3. Дослідження Північно-Льодовитого океану в епоху Середньовіччя та Відродження.

4. Дослідження океану в XVII – XIX століттях.

5. Сучасні дослідження Північно-Льодовитого океану.

6. Формування Північно-Льодовитого океану.

7. Дайте коротку характеристику типам донних відкладів Північно-Льодовитого океану. Які фактори впливають на їх формування?

8. Особливості геотектур Північно-Льодовитого океану. Порівняйте їх з тектонікою вивчених вами океанів.

9. У чому проявляється особливість загальної циркуляції повітряних мас над Північно-Льодовитим океаном?

10. Які особливості температурного режиму повітря і поверхневих вод спостерігаються в Північно-Льодовитому океані, чим це пояснюється?

11. Загальна циркуляція вод Північно-Льодовитого океану.

12. Чи існують відмінності між природними умовами в північній та південній частині Північно-Льодовитого океану? В чому вони проявляються і чим зумовлені?

13. Які особливості в розподілі органічного світу в Північно-Льодовитому океані? Чим вони зумовлені? В яких районах органічний світ є найбагатшим (найбіднішим)?

14. Природні ресурси Північно-Льодовитого океану.

15. Екологічні проблеми Північно-Льодовитого океану.

16. Які за походження виділяють острови в Північно-Льодовитому океані? Наведіть приклади.

Система оцінювання результатів навчання

I рівень – низький. Самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому недостатньо аналізує підходи у вивченні сучасних економічних та суспільно-географічних процесів України. Виконання творчих завдань, систематизація та класифікація знань щодо оцінки стану сучасних економічних та суспільно-географічних процесів України викликає труднощі.

II рівень – середній. Знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; вміє застосовувати теоретичні положення при аналізі підходів стосовно структури сучасних економічних та суспільно-географічних процесів України. Здійснює власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад).

III рівень – достатній. Знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; добре орієнтується в сучасних економічних та суспільно-географічних процесах України; не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки, аналізуючи підходи стосовно оцінки економіко-географічних процесів України. Вміє систематизувати та класифікувати знання.

IV рівень – високий. Глибоко і міцно засвоїв навчальний матеріал; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Вільно орієнтується в сучасних економічних та суспільно-географічних процесах України. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що випливають з наявних даних. На основі проблемної ситуації виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. Виконує творчі завдання. Володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література

1. Панасенко Б.Д. Фізична географія материків і океанів: частина 1. Вінниця. 2001.
2. Панасенко Б.Д. Фізична географія материків і океанів: частина 2. Вінниця. 2005.
3. Гудзевич А.В. Регіональна фізична географія (Європа та Азія): навч. посібник. Вінниця. 2005.
4. Барановська О.В. Регіональний фізико-географічний огляд Африки, Австралії, Південної Америки та Океанії. Ніжин, 2006.
5. Бойко В.М. Географія материків і океанів // Підручник з географії 7 клас. 2007.
6. Мирза-Сіденко В.М. Фізична географія материків і океанів. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи, лабораторних та практичних занять з курсу. Кіровоград. 2013.
7. Гудзевич А.В. Практикум з фізичної географії материків і океанів (загальний огляд). Вінниця. 2014.
8. Географія материків та океанів: навч. посіб. / уклад. О. Лаврик. 2-ге вид., перероб. і доп. Житомир, 2021.
9. Мирза-Сіденко В.М. Фізична географія материків і океанів. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи, лабораторних та практичних занять з курсу. Кіровоград. 2013.
10. Міхелі С.В. Фізична географія Євразії: навчальний посібник. Київ.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019.

Питання підсумкового контролю

1. Фізична географія океанів. Об'єкт, предмет, завдання, методи дослідження, зв'язки з науками.
2. Загальні відомості та історія дослідження Світового океану (плавання давніх народів, середньовічні дослідження, дослідження XVIII – XIX ст., сучасні дослідження (XX – XXI ст.), плавання Ф.Магеллана, Ф.Дрейка, Дж.Кука, І.Крузенштерна і Ю.Лисянського, О.Коцебу, Ф.Беллінсгаузена і М.Лазарєва, Ф.Нансена, Н.Норденшельда, Р.Амундсена, О.Шмідта та ін.).
3. Складові частини Світового океану: океани, моря (класифікація морів за розміщенням), затоки (класифікація за походженням будовою, берегів, формою та розмірами), протоки.
4. Геологічна будова Світового океану (типи земної кори Світового океану (схематичний профіль дна Світового океану, його донні відклади та корисні копалини).
5. Геотектоніка та рельєф Світового океану (підводна окраїна материка (шельф, материковий схил, материкове підніжжя), перехідні зони (острівні дуги, улоговини окраїнних материків, глибоководні жолоби), ложе океану (океанічні улоговини, океанічні хребти та височини), серединно-океанічні хребти). Розташування та характерні особливості їх будови.

6. Закономірності поширення вулканізму та землетрусів у Світовому океані. Поняття «спредінг», «субдукція», «рифт».

7. Походження води в океанах. Хімічні та фізичні властивості вод Світового океану (хімічний склад, солоність, склад газів, густина, прозорість, колір води, світіння та цвітіння вод морів та океанів, звук, залежність його швидкості від густини води та глибини).

8. Поняття про водні маси. Формування теплового режиму Світового океану. Добові та сезонні коливання температури. Географічний розподіл температури поверхневих вод. Зміна температури з глибиною.

9. Течії Світового океану. Класифікація течій за температурою та за походженням. Поверхневі течії, глибинні, протитечії. Роль та значення сили Коріоліса у формуванні течій.

10. Органічний світ Світового океану. Поняття «бентос», «нектон», «планктон», «бенталь», «пелагіаль», «біопродуктивність».

11. Біогеографічне районування Світового океану (біогеографічні області, їх характеристика).

12. Екологічні проблеми Світового океану.

13. Фізико-географічне районування океану.

14. Фізико-географічне положення, розміри, характер берегової лінії Тихого океану.

15. Історія досліджень Тихого океану (періоди, результати).

16. Геологічна і геоморфологічна будова, рельєф та корисні копалини Тихого океану.

17. Особливості клімату Тихого океану (температура, циркуляція атмосфери, вітрові поля, закономірності у розподілі опадів, кліматичні пояси).

18. Гідрологічні особливості води Тихого океану: (температура води, солоність, льодоутворення, течії).

19. Органічний світ та природні ресурси Тихого океану.

20. Фізико-географічне районування Тихого океану.

21. Фізико-географічне положення, розміри, характер берегової лінії Атлантичного океану.

22. Історія досліджень Атлантичного океану (періоди, результати).

23. Геологічна і геоморфологічна будова, рельєф та корисні копалини Атлантичного океану.

24. Особливості клімату Атлантичного океану (температура, циркуляція атмосфери, вітрові поля, закономірності у розподілі опадів, кліматичні пояси).

25. Гідрологічні особливості води Атлантичного океану: (температура води, солоність, льодоутворення, течії).

26. Органічний світ та природні ресурси Атлантичного океану.

27. Фізико-географічне районування Атлантичного океану.

28. Фізико-географічне положення, розміри, характер берегової лінії Індійського океану.

29. Історія досліджень Індійського океану (періоди, результати).

30. Геологічна і геоморфологічна будова, рельєф та корисні

копалини Індійського океану.

31. Особливості клімату Індійського океану (температура, циркуляція атмосфери, вітрові поля, закономірності у розподілі опадів, кліматичні пояси).

32. Гідрологічні особливості води Індійського океану: (температура води, солоність, льодоутворення, течії).

33. Органічний світ та природні ресурси Індійського океану.

34. Фізико-географічне районування Індійського океану.

35. Фізико-географічне положення та розміри Північного Льодовитого океану.

36. Історія вивчення Північного Льодовитого океану.

37. Геотектонічна будова та рельєф Північного Льодовитого океану.

38. Кліматичні та гідрологічні особливості Північного Льодовитого океану.

39. Органічний світ (рослинний і тваринний) та природні ресурси Північного Льодовитого океану. Фізико-географічне районування Північного Льодовитого океану.

40. Фізико-географічне положення, розміри, характер берегової лінії Африки.

41. Дослідження Африки.

42. Історія формування, геотектонічна будова, рельєф та корисні копалини Африки (морфоструктури та морфоскульптури, структурно-морфологічні області).

43. Клімат Африки (чинники формування клімату, сезонні відмінності клімату, розподіл опадів територією материка, кліматичне районування).

44. Води суходолу Африки (особливості розподілу гідрографічної мережі та стоку, характеристика найбільших річок, озера).

45. Ґрунтовий покрив, органічний світ, екологічні проблеми (ґрунти, рослинність, тваринний світ).

46. Географічна зональність (екваторіальний, субекваторіальний, тропічний, субтропічний пояси).

47. Регіональний огляд. Північна Африка (Атлаські гори, Сахара, Судан).

48. Регіональний огляд. Центральна Африка (Північногвінейська країна, улоговина Конго та її окраїнні підняття).

49. Регіональний огляд. Східна Африка (Єфіопсько-Сомалійська країна, Східноафриканське плоскогір'я).

50. Регіональний огляд. Південна Африка (Південноафриканське плоскогір'я, Капські гори, острів Мадагаскар).

ДОДАТКИ

Додаток А

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ Й ОФОРМЛЕННЯ РЕФЕРАТІВ

У процесі самостійної роботи студенти виконують не лише стандартні, а й творчі індивідуальні завдання за власним вибором. Індивідуальна творча робота студента оформляється, як правило, у вигляді реферату з певної наукової проблеми, що повинен містити систематизоване викладення сутності проблеми, фактичний матеріал, обґрунтовані висновки, список використаних джерел. Від студентів вимагається ретельна робота з різноманітними джерелами інформації, збір необхідних даних, їх аналіз та систематизація. Студенти здобувають і вдосконалюють вміння та навички творчої, науково-дослідницької праці, привчаються до належного оформлення результатів дослідження. Підготовлені реферати відкрито захищаються перед студентською аудиторією. На основі кращих рефератів можуть бути підготовлені доповіді на студентську науково-практичну конференцію. При написанні рефератів використовуються матеріали з підручників та навчальних посібників і різноманітних джерел соціально-економічної інформації: енциклопедій, довідників, статистичних збірників, наукових монографій та статей, атласів, науково-популярної літератури тощо. Доцільним є також використання ресурсу Internet.

Вимоги до реферату:

1) *загальний обсяг реферату* повинен бути у межах до 10-12 сторінок, на аркушах формату А4 шрифтом 14 (Times New Roman) через півтора інтервали, вирівнювання тексту по ширині сторінки;

2) *за структурою реферат повинен містити такі складові:* титульний аркуш, зміст, короткий вступ, основну частину, висновки і список використаних джерел;

3) *вимоги до оформлення титульного аркуша:* згори – назва навчального закладу і профільної кафедри; нижче – тип роботи (реферат), назва навчальної дисципліни, назва реферату; ще нижче, праворуч, – прізвище автора та номер групи, в якій навчається студент; науковий ступінь, звання та прізвище керівника; унизу сторінки – назва міста, в якому знаходиться навчальний заклад і рік написання реферату;

4) *у вступі* необхідно стисло обґрунтувати актуальність вибору теми індивідуальної творчої роботи, визначити мету та завдання роботи, здійснити стисло характеристику джерел, використаних при написанні реферату;

5) *в основній частині* роботи мають бути чітко та логічно послідовно викладені основні аспекти досліджуваної проблеми, наведені наукові факти; думки різних авторів повинні бути забезпечені посиланнями, а цитати – посторінковими виносками; у тексті реферату не повинно бути граматичних помилок і виправлень;

6) *висновки* повинні містити викладені у стислій формі основні власні узагальнення наукового змісту роботи, результати авторського аналізу наукової інформації, міркування щодо проблем і перспектив розвитку тих чи інших явищ та процесів;

7) список використаних джерел має складатися з не менше, ніж 10 назв, оформлених у відповідності з існуючими вимогами; при використанні інформації із мережі Internet необхідний повний опис джерела.